

MELLEMØSTLIGE KVINDERS OPLEVELSE AF DET OFFENTLIGE SYSTEM I DANMARK
FOKUS PÅ INTEGRATION OG KULTUR

Suzan Michelsen (studienummer 20180323) – Antal anslag: 139.809

VEJLEDER: KATRINE VITUS
2. JUNI 2020 – SPECIALE PÅ KANDIDATUDDANNELSEN I SOCIALT ARBEJDE
Aalborg Universitet

Indholdsfortegnelse

Resumé	2
Kapitel 1 – Præsentation	4
Specialets design	8
Baggrundshistorik	9
Menneskesynet	10
Problemformulering	12
Kapitel 2 – Videnskabsteori	14
Kapitel 3 – Empiri.....	16
Kapitel 4 – Metode	18
Deltagerobservationer	18
Individuelle interviews.....	24
Kapitel 5 – Teori.....	28
Anerkendelsesteori	28
Kulturbegreber.....	30
Kulturelle kategoriseringer i samfundet	31
Kulturel kapital.....	33
Kapitel 6 – Analyse	35
Analyse del 1 – Anerkendelse	35
Analyse del 2 – Netværk og anerkendelse	43
Analyse del 3 – Kulturforståelse	49
Analyse del 4 – Betydningen af det danske sprog og uddannelse.....	61
Kapitel 7 – Konklusion	64
Litteraturliste	69

Resumé

Vores speciale beskæftiger sig med kvinder med anden etnisk baggrund som er flygtet fra Mellemøsten.

Kvinder som udover at være flygtet til et nyt land oplever barrierer i kraft af deres kulturelle praksisser. Specialet er udført på baggrund af et observationsstudie i Bydelsmødre cafeen i København. Desuden er der foretaget semistrukturerede interviews med fem kvinder med anden etnisk baggrund og tre bydelsmødre.

Vi har undersøgt kvindernes oplevelse af anerkendelse fra det offentlige system og hvordan deres kulturelle baggrund har indflydelse på integrationen i det danske samfund og på at komme tættere på arbejdsmarkedet eller i uddannelse.

Specialet anvender en hermeneutisk videnskabsteori og analyseres ud fra Axel Honneths anerkendelses teori, Pierre Bourdieus kulturelle kapital, samt flere studier om kulturelle kategoriseringer i samfundet.

Vi har foretaget en analyse som bygger på en dybdegående forståelse af vores informanter og deres livshistorie samt forståelseshorisont. Her kan vi konkludere at kvinder med anden etnisk baggrund stadig stræber efter anerkendelse og for at få ”det gode liv”.

Hermed tak til Kathrine Vitus for vejledning gennem hele forløbet, samt en tak til kvinderne som kommer i Bydelsmødre-caféen. Vi takker for at få et indblik i kvindernes egne beskrivelser af deres position i samfundet og om deres hverdagssituationer. Vi er taknemmelige over at kvinderne har delt deres historier med os, og har betroet os tillid, så vi kan bruge denne viden til vores speciale.

Alle kvinderne og aktørerne optræder anonymt af hensyn til deres privatliv. Tak for jeres gæstfrihed og engagement.

Specialet er udarbejdet som et 30 ECTS-speciale på Aalborg Universitet.

”Vi hjælper kvinder og deres familier. Kontakt os!” *Slogan, Bydelsmødre*

Abstract

Our thesis deals with women from other backgrounds who have fled the Middle East. The women who in addition to having fled to a new country, also experience barriers by virtue of their cultural practices.

The thesis was conducted based on an observational study in the District Mother's Café in Copenhagen, Denmark. In addition, several semi-structured interviews were conducted with five women from other ethnic backgrounds and three district mothers.

We have examined the women's experience of recognition from the system and how their cultural background has an impact on being integrated into Danish society and thus getting closer to the labor market or in education.

The thesis uses a hermeneutic science theory and is analyzed based on Axel Honneth's theories on recognition, Pierre Bourdieu's theories on cultural capital as well as several studies on an individual's cultural categorization in society.

We conducted an analysis based on an in-depth understanding of our informants and their life history. Through this, we have concluded that women from other ethnic backgrounds still strive for recognition and for getting "the good life".

Kapitel 1 – Præsentation

Indledning

Tv-billeder var i perioderne i 80erne og 90erne domineret af krige og de deraf afledte flygtningestrømme fra Mellemøsten, Balkan og i mindre grad Afrika. I 2007 var der 350.000 flygtninge og indvandrere i Danmark, hvor det i 2020 var steget til 600.000, mens det inklusive efterkommere var ca. 800.000 personer.¹ Ikke-vestlige indvandrere og efterkommere udgør majoriteten og er i alt ca. 500.000 mennesker. Disse er hovedsageligt fra Tyrkiet, Syrien, Irak, Libanon, Pakistan, Bosnien, Iran, Somalien og Afghanistan, som alle er lande med et muslimsk flertal.²

Selvom begrebet integration er blevet et af vigtigste emner i den offentlige debat og at der er en del forvirring omkring hvad ordet egentlig betyder, synes stort set alle politiske partier at acceptere at antallet af indvandrere og flygtninge har betydning for hvorvidt integrationen lykkes (Olwig og Pærregaard 2007:9).

Dronningens nytårstaler har også haft pulsen på danskernes folkestemning og afspejler et menneskesyn i forandring gennem de sidste 20-30 år, fra at være at indvandrere og flygtninge nemt kunne integreres til at det i dag både blandt politikere og i den offentlige debat er det dominerende synspunkt at udlændinge skal sørge sig for selv som tilflyttere, ikke belaste samfundet på nogen måde, og tværtimod være en positiv ressource for Danmark.

¹ <https://flygtning.dk/nyheder-og-fakta/25-sp%C3%B8rgsm%C3%A5l-og-svar-om-flygtninge>

² <https://www.mm.dk/tjekdet/artikel/ikke-vestlige-udlaendinge-men-hvem-er-de>

I 2006 sagde Dronningen at danskerne skulle hjælpe og beskytte flygtninge som flygter fra krig, samt at de ikke behøvede at smide al deres kulturelle baggrund til side:

”Ingen bør forvente, at den, der kommer til et nyt sted, et fremmed land, straks skal kaste alt sit arvede gods over bord, som om det var overflødig. Det ville let føre til, at man blev rodløs for alvor. Skal et træ plantes om, må det have et godt rodnet fra starten - så vil det også kunne suge næring.” –

Dronning Magrethes nytårstale i 2006

I 2016 er tonen lidt skarpere og Dronningen siger at det kræver en stor indsats fra både danskere og nytilkomne at forstå de værdier vores samfund bygger på, og at det kan tage lang tid før integration kan anses for vellykket. I sin bog ”De dybeste rødder” fra 2016 siger Dronningen desuden: ”Jeg forestillede mig ikke, at det ville tage så lang tid. Jeg troede, at de mere eller mindre ville komme til at blive som os.”³

I praksis lægges der op til at udlændinge skal arbejde hårdt for at blive integreret i Danmark, og hvis ikke, får det konsekvenser i form af økonomiske sanktioner. Ønsket om at undgå misbrug af offentlige ydelser kommer til udtryk i Socialreformen allerede fra 1998, der hviler på forsørgelsesprincipper og idéen om aktive borgere, samt i senere år reglerne om permanent opholdstilladelse samt statsborgerskab (Gulager og Skytte 2017:153).

Ifølge en af de førende forskere indenfor race og racisme, Paul Gilroy, resulterede terrorangrebet d. 11. september 2001 mod USA i at der opstod en frygt for at alle med en muslimsk baggrund ville blive betragtet som potentielle terrorister (Skytte, 2013: 335).

³ <https://www.dr.dk/nyheder/kultur/7-historiske-citater-fra-dumsmarte-bemaerkninger-til-vores-ansvar-hjaelpe>

I årene efter terrorangrebet og i kølvandet på krigene i Afghanistan og Irak, steg antallet af flygtninge og migranter, der krydsede grænserne til Europa og Danmark. Den stigende migration var yderligere med til at øge frygten for, at alle med muslimsk baggrund var potentielle terrorister, og der opstod derfor blandt danskerne et ønske om at styrke værdifællesskabet, som i årene siden har sat sit præg på opfattelsen af indvandrere og muslimer (Skytte, 2013: 336).

Problemfelt

I det følgende præsenteres specialets problemfelt som har fokus på kvinder med anden etnisk baggrund og deres integration. Vi redegør kort for den begrænsede tilknytning til arbejdsmarkedet der er blandt mellemøstlige flygtningekvinder. Vi har valgt at arbejde med denne målgruppe fordi netop denne målgruppe har den svageste tilknytning til arbejdsmarkedet. Mange mellemøstlige kvinder har aldrig været tilknyttet uddannelsessystemet, arbejdsmarkedet eller taget del i det omkringliggende samfund. Deres mænd har langt oftere en arbejderidentitet med sig, mens de selv har været hjemmegående i hjemlandet, og denne tendens er fortsat i Danmark.

Kvinderne har relativt større risiko for marginalisering og udsathed end mændene, og denne risiko kan arves videre til deres børn hvis der ikke strikkes indsatser og ordninger til at bearbejde deres udfordringer med at blive integreret og blive aktive medborgere i samfundet.

“Der er nogle, som er meget langt fra arbejdsmarkedet. Der er først og fremmest kvinderne, og det vil der være meget fokus på fra politisk hold fra nu af.

*”Det bekymrer mig helt vildt, at der er så mange kvinder, som ikke er på arbejdsmarkedet. For mig er det ikke kun et spørgsmål om økonomi. Det handler også om at give det barn, der vokser op i den familie, en mor at læne sig op ad, som kender det samfund, de lever i”, sagde Inger Støjberg.*⁴

I en ph.d.-afhandling af Malte Dahl viser det sig at, kvinder med anden etnisk baggrund skal sende 60% flere ansøgninger end etnisk danske kvinder, for at have mulighed for at komme til en jobsamtale. Derimod er det kun 18 % kvinderne uden tørklæde (hovedsageligt etnisk danske) som skal sende en ansøgning for at komme til en jobsamtale.⁵

Det kommer derfor ikke som en overraskelse at mellemøstlige kvinder selv mener at hovedbeklædningen er skyld i at de ikke kan finde et arbejde.⁶

⁴ <https://www.berlingske.dk/samfund/flygtningekvinder-vil-i-arbejde-vi-kan-bevise-hvem-vi-er-og-hvad-vi-kan>

⁵ <https://menneskeret.dk/nyheder/minoritetskvinder-toerklaede-fravalgt-paa-arbejdsmarkedet>

⁶ <https://www.information.dk/indland/2011/02/indvandrerkvinder-toerklaede-hindring-faa-job>

Specialets design

Kapitel 1: Præsentation er af et samfundsmæssigt perspektiv, herunder indledningen Efterfølgende belyses problemfeltet og baggrunds historik, her redegør vi for integrationsbegrebet, de to menneskesyn, som leder os frem til problemformulering som består af fire forskningsspørgsmål. Dermed litteraturgennemgang og motivation til at skrive specialet.

Kapitel 2: Videnskabsteori er en præsentation af specialets videnskabsteoretiske udgangspunkt. Vi har taget udgangspunkt i Hermeneutiske tilgang. Vi redegør for vores videnskabsteoretiske refleksioner, som kan bidrage med en forståelse af vores tilgang til undersøgelsesområdet.

Kapitel 3: Empiri kapitlet indleder vi med en afgrænsning af specialets målgruppe. Efterfuldt af begrebsafklaring.

Kapitel 4: Metode er en gennemgang af observationsstudiet med en præsentation af målgruppen og bydelsmødre cafeen. Livsvilkår, oplevelser fra kommunen, påvirkninger på feltrelationer, grad af deltagelse i feltet og en gennemgang af specialets etiske overvejelser for den valgte metode. Efterfulgt af individuelle interviews, med etiske overvejelser i forbindelse med individuelle interviews samt informeret samtykke, anonymitet, fortrolighed og kritisk vurdering af arbejdet. Derefter transskriberingen og bearbejdning af data, som er foregået således, at det er blevet oversat fra arabisk til dansk, da kursisterne har mulige sprogbarrierer

Kapitel 5: Teori vi redegør for vores valgte teori og studier, som er Axel Honneths anerkendelsesteori, de to kulturforståelser, studier om kulturelle kategoriseringer i samfundet samt Pierre Bourdieus kulturelle kapital.

Kapitel 6: Analyse er delt i 4 dele, som hver svarer på vores fire forskningsspørgsmål. Analysen bliver belyst af anerkendelsesteori, de to kulturforståelser, kulturelle kategoriseringer i samfundet samt Bourdieus kulturelle kapital.

Kapitel 7: Diskussion, konklusion og perspektivering, i de følgende kapital konkludere vi på problemformuleringen.

Baggrundshistorik

Integration

I 1999 hvor Danmark fik sin første integrationslov var der ikke fokus på at udlændingen selv skulle have ansvar for at blive integreret. I den nye integrationslov fra 2007 står der at udlændinge selv skal tage et ansvar for at blive integreret. I formålsparagraffen står der;

”Lovens formål er at sikre, at nyankomne udlændinge får mulighed for at udnytte deres evner og ressourcer med henblik på at blive deltagende, selverhvervende og ydende medborgere på lige fod med samfundets øvrige borgere i overensstemmelse med grundlæggende værdier og normer i det danske samfund.” Det er udlændingens eget ansvar at blive integreret. Dette skal ske gennem beskæftigelse, og der er fokus på at udlændinge skal blive selvforsørgende så hurtigt så muligt.⁷

Integration har fået en grundlæggende betydning – at flygtninge og indvandrere skal integreres og dermed tilpasses det danske samfund (Olwig og Pærregaard, 2007:7-9). Det er vigtigt at skelne mellem den politiske integration som et politisk projekt som omhandler konkrete former for samfundsmæssige og historiske sammenhænge, og integration som den analytiske integration, hvis formål er sociale processer i samfundet. Den analytiske integration handler således om de sociale processer, som er nødvendige for alle mennesker i et samfund. Det er væsentligt at kende forholdet mellem samfundet og individ, da forholdet dem imellem er med til at danne vedvarende sociale fællesskaber. Desuden er det vigtigt at undersøge hvordan tilhørsforhold skabes og forhandles, da et fællesskab af sociale og kulturelle fællesskaber kan lede til inklusion eller eksklusionen af individet. Derfor handler den

⁷ <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2017/1127#P23>

analytiske integration ikke kun om når flygtninge flygter et land til et andet, men om de sociale processer i samfundet som de er en del af (Olwig og Pærregaard, 2007:10).

Indvandrere og flygtninge kan udpeges som særligt udsatte og have særlige risikofaktorer pga. etnicitet. Relationen imellem udsathed og etnicitet har en lang en politisk og social historie. Den vestlige verdens kultur og værdigrundlæg er normen, og den øvrige verden betragtes som den anden part, hvilket kan ekskludere allerede udsatte grupper (T. Erlandsen, N.R. Jensen, S. Langager og K.E. Petersen 2018:94-95). Ifølge Erlandsen m.fl. opfattes muslimske værdier og kultur i stigende grad som en trussel mod vestlige værdier og kultur. Religionen spiller en stor rolle hos muslimer, og staten har pligt til at anerkende disse grupper skriver Erlandsen. Men staten begunstiger kun kristendommen som den officielle religion og derfor tilsidesætte alle andre religioner, hvilket kan ses på blandt andet uddannelsesområdet og i medierne, som giver problemer ift. de islamiske højtider som ramadan og Eid, hvor skoleelever bliver hjemme fra skole eller de kan have svært ved passe deres religiøse pligter på arbejde. Det kan føre til ulighed og øger risikoen for udsathed (Ibid:102).

Menneskesynet

Vi fokuserer i denne undersøgelse på to menneskeopfattelser i socialt arbejde, da vi finder menneskeopfattelsen vigtig i forhold til vores problemstilling. Problemforståelsen i samfundet ligger til grund for hvordan aktører i socialt arbejde håndterer problematikker i samfundet. Der skelnes mellem det aristoteliske og det epikuræiske menneskesyn indenfor socialt arbejde. Disse menneskesyn anses som to idealtyper, som ser individet som et socialt væsen og som et økonomisk væsen.

Aristoteles' syn

Ifølge Aristoteles er mennesket socialt orienteret (homo socialis). Det er derfor velfærdgivende for individet at have en rolle i fællesskabet. Velfærd betragtes i en aristotelisk optik som de højeste goder man kan ønske sig. Hvis man kan udfylde sin rolle i samfundet inden for de rammer samfundet har stillet op, er det i sig selv velfærdsgivende. Samfundets normer og regler er ikke en tvangsmekanisme, men disse normer og regler optages som en praktisk intelligens, som også Bordeaux kalder for habitus.

Det gode liv er ikke kun betinget af individets velfærdsgivende rolle i samfundet – der er flere faktorer der spiller ind i forhold til hvordan individet handler fornuftigt. De faktorer kan være både ydre og indre faktorer. Det kan f.eks. være økonomiske eller sociale relationer. De ydre faktorer kan være i form af faktorer som en storm der vælter ens bolig, imens de indre faktorer kan være manglende socialisering, opdragelse eller uvidenhed. Hvis individet bliver ufrivilligt eller uønsket slået ud af kurs kan individet betragte det som noget uretfærdigt der skal kompenseres af samfundet. Vi kan drage paralleller til Emile Durkheim som påpegede at jo stærkere staten er, jo mere frihed vil der være for den enkelte. Durkheim mener at staten frigør individet, og det samme gør Erik Allard også med de moderne forståelser af velfærd og 'det gode liv' (Harder & Nissen 2015:146-147). Ud fra en aristotelisk opfattelse vil en socialarbejder betragte borgerens manglende tilknytning til arbejdsmarkedet som udenfor dennes kontrol. Denne opfattelse er forbundet med den traditionelle velfærdsstat i Danmark. Derfor bliver det samfundets ansvar og skyld at individet ikke er på arbejdsmarkedet eller under uddannelse, hvilket er grunden til at den traditionelle velfærdsstat yder mange goder til udsatte grupper. Aristoteles mente at det gode samfund karakteriseres ved at alle borgere tilbydes ikke kun de samme muligheder, men de samme betingelser, helt konkret at alle børn skulle have samme grunduddannelse udstukket af fællesskabet.

Epikuræiske syn

I den epikuræiske opfattelse er mennesket et egoistisk, beregnende og kalkulerende menneske som søger lyst og lykke, og undgår smerte og lidelse. Derfor anses arbejde som smerte og ulyst, så alt arbejde er ubehageligt. På den anden side kan arbejde være vigtigt hvis lysten skal forløses. Individet beregner på sin lyst-smerte-kalkulator, og den smerte der er i forbindelse med at arbejde, fx om det kan betale sig at arbejde i så mange timer for at købe en bil. Der er sket en overgang i det sociale arbejde fra et Aristoteles menneskesyn til et menneskesyn præget af den epikuræiske tankegang.

Beskæftigelsespolitikken har ændret synet på sociale rettigheder til et øget fokus på kontrol og krav om modydelse. Desuden er der en ændret anvendelse af økonomiske incitament, som blandt andet handler om at sætte de sociale ydelser ned.

Vores empiriske studier viser, at et stort antal kvinder med anden etnisk baggrund ikke bliver mødt med anerkendelse, som er drivkraften bag det sociale arbejde. Denne manglende anerkendelse fra det offentlige system, kan udgøre én af de faktorer som spiller ind i forhold til at blive integreret og komme ud på arbejdsmarkedet. Desuden er det væsentligt at have for øje at kvinder med anden etniske, kulturelle praksisser er en af de største forhindringer for at komme ud på arbejdsmarkedet eller at få en uddannelse (Harder & Nissen 2015:148-149).

Ud fra ovenstående er vi kommet frem til følgende problemformulering.

Problemformulering

Vores problemformulering lyder:

Hvilke oplevelser har kvinder med anden etnisk baggrund med det offentlige system og hvilken betydning kan kvindernes kulturelle baggrund have på deres integration i Danmark?

Forskningsspørgsmål

De nedenstående spørgsmål er udledt af ovenstående og har til formål at besvare problemformuleringen bedst muligt. Spørgsmålene lyder:

Hvordan føler kvinder med anden etnisk baggrund sig anerkendt med henblik på de forskellige anerkendelsessfærer?

Hvordan oplever kvinder med anden etnisk baggrund at bydelsmødrene understøtter deres følelse af at blive værdsat i det danske samfund?

Hvilken kulturforståelse findes der mellem kvinder med anden etnisk baggrund og bydelsmødrene?

Hvad anser kvinder med anden etnisk baggrund for det væsentlige ift. at blive integreret?

Litteraturgennemgang

For at få en større indsigt i hvilken viden der allerede findes om kvinder med anden etnisk baggrund har vi primært orienteret os om tidligere, dansk forskning på området. Den eksisterende forskning tager afsæt i kvalitativ, sociologisk samt antropologisk undersøgelse.

Motivation

Motivationen for specialets emne kom ud af de problematikker og udfordringer som kvinder med anden etnisk baggrund oplever i mødet med det offentlige system og på uddannelses-og arbejdsmarkedsområdet, udsprunget både på baggrund af tidligere opgaver/valgfag samt mediernes og de politiske debatter som man ikke kan undgå at se, hver gang man tænder for tv'et og ser TV-avisen. I løbet af de senere år er der kommet stramninger på flygtningeområdet. Der er blandt andet kommet stramninger i forhold til integrationsydelsen, familiesammenføring og asyl. Vores hypotese er at disse stramninger i nogle tilfælde kan gøre mere skade end gavn og kan udgøre faktorer som hæmmer integrationen i stedet for at skabe større integrationsmuligheder.

Herudover ser vi denne problematik gennem vores beskæftigelse og arbejde, hvor vi med en professionsbachelor som socialrådgivere og offentlig administration i flere år har beskæftiget os indenfor feltet integration, herunder kvinders integration. Vi ser hvordan kvinder ikke mødes med anerkendelse af de offentlige institutioner i kraft af vores arbejde som tolk, mentor, krisemedarbejder. Vi ser desuden at kulturforskelle skaber mange udfordringer, og problematikker i mødet mellem den enkelte kvinde og kommunen eller det danske samfund. Udfordringer som begge parter kan møde er bl.a. at kvinderne ikke har forståelse for deres forpligtelser i samfundet. De kan blandt andet undre sig over hvorfor de skal i virksomhedspraktik og få afklaret deres ressourcer. Det kan være svært for kvinderne at forstå hvad der forventes af dem. Vi finder det derfor oplagt at undersøge en socialfaglig klub som bydelsmødrene hvor vi har adgang til kvinder med anden etnisk baggrunds historier fra deres virkelige liv. Bydelsmødrene er frivillige kvinder der selv har en anden etnisk baggrund. Formålet er at bringe håb og forandring i andre kvinders liv. Bydelsmødrenes mål er at støtte kvinder med anden etnisk baggrund som ikke kender det danske samfund. De tager hånd om kvinderne ved bl.a. at støtte dem med information og vejledning, De fleste bydelsmødre taler flere sprog, og kan derfor også støtte

kvinderne i forhold til deres sprogbarrierer. På den måde får kvinderne kontrol og indflydelse på deres eget liv og kan træffe de beslutninger som de finder rigtige. Her har kvinderne tillid til bydelsmødrene og er klar over at bydelsmødrene har tavshedspligt og ikke går 'bag deres ryg' og fortæller kommunen om deres problematikker, hvis de ikke ønsker det. Vi har fuld opbakning fra institutionens ansatte, de frivillige samt selve kvinderne, der kommer i caféen, kommer med manglende tillid fra det offentlige system, men stadig er villige til at tale om deres liv og problematikker, og om fordelene ved at gå i caféen.

Kapitel 2 – Videnskabsteori

I det følgende afsnit vil vi redegøre for vores videnskabsteoretiske refleksioner, som bidrager til en forståelse af vores tilgang på undersøgelsesområdet. På baggrund af vores forforståelse om at kulturelle normer, værdier og sprogbarrierer kan vanskeliggøre kvindernes integration og deres tilknytning til arbejdsmarkedet. finder vi det relevant at anskue feltet ud fra en hermeneutisk videnskabsteoretisk tilgang. Vi vil derfor i de nedenstående afsnit redegøre for hermeneutikken herunder den hermeneutiske cirkel og begrebet forforståelse, samt redegøre for hvordan vi anvender disse i specialet.

Hermeneutik

Hermeneutik stammer fra det græske ord hermeneuein, som betyder fortolkning. Hermeneutik har sin oprindelse fra teologien og er en gammel fortolkningstradition, der blev indført i 1600-tallet. Den omhandler i store træk om at fortolke sig frem til et meningsfuldt budskab, der er forståeligt for mennesker (Højberg, 2009: 311). Hermeneutikkens betydning er fortolkningskunst og kommer af religiøse tekster, da der skulle findes en fortolkning og findes frem til det sande hensigter bag om teksten. Den tyske filosof Hans-Georg Gadamer fortæller at fordomme er væsentlige, da han påpeger at forståelsen af alt kommer fra vores fordomme, som han kalder for forståelseshorisont (Kristiansen og Krogstrup, 2015:65).

Vi har indsamlet empiri om problemstillingen gennem den hermeneutiske cirkels principper. Vi bruger vores interviews og vores informanternes livshistorier samt deres oplevelse at blive anerkendt af systemet

som grundlag for analysen, og vi undersøger kvindernes oplevelse af anerkendelse af det offentlige system, og hvordan en socialfaglig klub kan være til gavn for dem, især i forbindelse med integration. Dette gør vi ved at spørge ind til enkelte dele af vores informanternes liv for at få en større forståelse af deres problematikker. Vi inddrager teorien om forståelseshorisont, som handler om at vi før interviewene har en teoretisk og personlig forforståelse omkring problemfeltet, som måske ikke stemmer overens med vores informanternes forståelseshorisont. Inden interviewet forsøger vi at være objektive og på den måde sidestille vores egen forforståelse. Her ad vejen sker der en horisontsammensmeltning ved at vi integrerer de to forståelseshorisonter og dermed får en mere kvalificeret forståelse. Hermeneutikken dækker vores fortolkning – og deraf forståelse, dialog og tæt interaktion, som bliver de nøgleord, der forbinder indsamling af empiri og viden. Vores fortolkning af det meningsfulde i en informants sag er baseret på en forforståelse af det scenarie, der skal undersøges. Det er kun hvis denne forforståelse har noget til fælles med informantens baggrund og livshistorie at man kan forstå personens situation. Med andre ord er det via personens egen forståelse af tilværelsen, at denne møder noget meningsfuldt, som kan have ejerskab i deres egen sag.

Den kritiske hermeneutik anvendes af forskere som beskæftiger sig med at kritisere magtformer og kritiske strukturer som forhindrer individet i at opnå anerkendelse og opnåelsen af 'det gode liv'. Den kritiske skole i hermeneutik beskrives som en subjektivistisk og perspektiv-bundet position, da forskeren i den kritiske hermeneutik tager udgangspunkt i et normativt ideal om det der undersøges. Her skelner man som forsker mellem den normative og deskriptive situation som undersøger den faktiske eksisterende situation og hvordan den bør være. Den kan også handle om idealet om "det gode liv" hvilket også vil blive berørt i analysen i forhold Honneths anerkendelsesteori (Langergaard & Sørensen, 2015:250-251). Den kritiske gren af hermeneutikken giver forskeren mulighed for at finde fejl, som her er genstand for vores speciale; kvinder med anden etnisk baggrunds manglende anerkendelse.

Forforståelsen og fordomme

I vores nærværende speciale stammer vores forforståelse fra vores arbejde med kvinder med anden etnisk baggrund, som tolk, mentor, krisemedarbejder og selvstændig. Forforståelsen er et vigtigt

element i læren om den sociale virkelighed og den dannes på baggrund af erfaringshorisonten (Berg Sørensen, 2012: 226). Som tolk, krisecenter medarbejder og mentor møder vi dagligt etniske kvinders udfordringer i det danske system. Vi har begge deltaget i utallige af møder med det offentlige system, skolesamtaler, praktiksamtaler om mellemøstlige kvinder. Dette har givet os en forforståelse for emnets relevans for kvinderne. Vi kan ikke 100% se deres perspektiv, fordi vores egne liv ikke haft store kulturelle barrierer i forhold til at få en uddannelse eller at komme på arbejdsmarkedet, fordi vi kom til Danmark som små, og er ikke bærere af det muslimske hovedtørklæde som tegn på at vi kommer fra en anden religion. Ydermere har vi hellere ikke fået offentlig forsørgelse som integrations-ydelse eller kontanthjælp, da vi begge både har været på arbejdsmarkedet eller i uddannelse gennem hele vores voksne liv. I opstartsfasen har vi som tidligere nævnt brugt tidligere forskning på området, som også har givet os en forforståelse om emnet. Dette er ifølge Gadamer fordomme, som han ikke betragter som negative, især ikke hvis man kombinerer fordomme med åbenhed, selvkritisk og selvrefleksion (Berg og Sørensen 2012: 226).

Kapitel 3 – Empiri

Afgrænsning

Kvinder med anden etnisk baggrund er et bredt begreb, og det er derfor relevant at afgrænse vores problemstilling. Specialets fokusområde er kvinder som er flygtet fra Mellemøsten til Danmark. Vi tager udgangspunkt i en gruppe mellemøstlige flygtningekvinder, som er bosat i et boligsocialt område i København Kommune, og som er en del af et boligsocialt integrationsprojekt. Kvinderne kommer fra Syrien, Irak, Iran og Libanon.

Vi har ikke afgrænset aldersgruppen på kvinderne, da vi ud fra forskningen ser at vores problemstilling rammer de fleste aldersgrupper. Afgrænsningen er baseret på kvinder som ikke har en stærk tilknytning til uddannelsessystemet eller arbejdsmarkedet, samt kvinder der af flere årsager, bl.a. sprog, religion, kultur samt sundhedsmæssige årsager, ikke er integreret i det danske samfund.

Begrebsafklaring

Vi vil i det følgende afsnit definere og afklare begreber, som vi anvender i specialet. Dette gør vi for at tydeliggøre begrebernes forståelse samt betydning.

Mellemøstlige kvinder

Mellemøstlige kvinder eller kvinder med anden etnisk baggrund bruges i dette speciale som en betegnelse for kvinder der kommer fra Mellemøsten, primært fra lande som Irak, Iran, Syrien og Libanon.

Det offentlige system

Det offentlige system bruges som en fællesbetegnelse for velfærdsstatens institutioner, som uddannelse og sundhed, samt om sociale ydelser primært i offentlig regi.

Begrebet integration

Integration betyder på latinsk oprindeligt 'at gøre hel'. Det er en processuel handling, hvor det opdelte og splittede gøres til en helhed. Selve processen kaldes for integration. Denne proces er der lovgivet om i Danmark – integrationsperioden er fastsat til tre år i Danmark. Med andre ord skal en flygtning integreres på tre år og meget gerne kunne tale sproget, forstå samfundet rammer og regler og herved være selvforsørgende. Sidstnævnte er nøglen til at have en succesfuld integration. Integrationsperioden forløber bl.a. i samarbejde med kommuner og jobcentre.

Kulturel baggrund

Med begrebet kulturel baggrund i vores speciale mener vi kulturelle praksisser, religion, tilhørsforhold, mv.

Kapitel 4 – Metode

I dette kapitel præsenterer vi specialets metodiske afsæt samt en række argumenter og overvejelser omkring vores observationer og semistrukturerede interviews.

Som tidligere nævnt handler vores nærværende speciale om kvinder med anden etnisk baggrund. For at få et reelt billede af deres hverdagsliv i Danmark var det en forudsætning at flertallet af vores informanter skulle være fra anden etnisk herkomst og fra Mellemøsten. Udvælgelsen af informanter som skulle indgå i specialet, blev foretaget på Bydelsmødre Caféen i København og omfattede i alt otte personer. Fem af kvinderne er flygtninge fra Mellemøsten. To bydelsmødre er af etnisk dansk herkomst, og den sidste er flygtning fra Syrien. Alle vores informanter indvilgede i at blive optaget med telefon under interviewene, hvilket gjorde det muligt for os at transskribere det om til brugbar empiri til senere analyse.

indplaceres i et felt mellem frivilligt socialt arbejde med marginaliserede grupper, og boligsocialt arbejde med integrationspolitik. Præsentationen fra bydelsmødre klubben inddrages ikke i et stort omfang, da vores hoved fokus er om kvinderne bliver anerkendt, set eller hørt i systemet. Vi undersøger dog også hvordan projektet støtter kvinderne. Derfor synes vi det er vigtigt at for at få en grundlæggende forståelse af projektet i Danmark. Beskrivelsen af projektet er primært baseret på bydelsmor.dk, Facebook sider og mm.

Vi vil i det følgende beskrive de indledende refleksioner som vi har foretaget i forbindelse med vores undersøgelse og i vores tilgang til feltet.

Deltagerobservationer

Kontakt til feltet – gatekeepere

Gatekeepere er personer i en organisation, som har autoritet til at hjælpe med at etablere kontakten i et felt. Det er også den person der kan nægte adgang til feltet. Disse personer er ofte højt i hierarkiet og

synlige i organisationen. Flertallet af gatekeeper vil ses i et positivt lys, og kan sommetider bede om data, eller nægte forskeren adgang til feltet i en bestemt retning (Kristiansen og Krogstrup 2015:132).

Gennem vores arbejde og netværk fik vi adgang til bydelsmødrenes morgencafé i Københavns Kommune. I første omgang blev kontakten foretaget telefonisk til stedet. To dage senere modtager vi et opkald fra boligsocialmedarbejderen Sanne, som fortæller os at vi var velkomne til at møde ind fredag morgen. Vi havde i forvejen foretaget og udarbejdet et observationsskema, så vi havde en mere struktureret tilgang til feltet. Det ville give os et bredere og mere styrket observationsstudie i feltet.

Sanne er vores nøgleperson og indgangen til feltet. Det har i den forbindelse været vigtigt for os at være åben omkring projektets formål og vores interesse for området, hvor vores nysgerrighed beror på egne erfaring som tolk, mentor og krisecentermedarbejdere, og som bl.a. har været startskuddet til påbegyndelse af vores speciale (Ibid:132).

Beskrivelse af aktører i felten - målgruppe

Kvinderne som har deltaget i vores undersøgelse, kommer fra forskellige lande i Mellemøsten, og har forskellige aldre og baggrundshistorier. De har det til fælles at de alle deler et minoritetsvilkår, dvs. at de lever i et samfund som de føler sig udenforstående overfor. De har en oplevelse af at samfundet ikke er forstående over for dem eller at de ikke forstår det samfund de lever i. Kvinderne deler også en historie med tortur og traumer hvilket påvirker nogle af dem meget. Et andet fællestræk ved kvinderne er at de fleste af dem er socialt isolerede, mangler danskkundskaber og står udenfor arbejdsmarkedet.

Livsvilkår

Kvindernes sociale forhold udgøres bl.a. af et ansvar overfor familiens overlevelse og trivsel. Det gælder både kvinderne som har en ægtefælle og dem uden. De fleste af vores informanter har dagligt bekymringer omkring pres fra samfundet og kommunen. Yderligere er der bekymring i forhold til økonomien. Mange har oplevet at blive uretfærdigt behandlet af systemet – de har oplevet at blive trukket i deres integrationsydelse, og de fleste har en oplevelse af at økonomien ikke rækker. Derfor vil de egentligt meget gerne finde fodfæste på arbejdsmarkedet, så de bedre er i stand til at forsøge deres familier. Det er især kvinderne med børn der har en stor bekymring, deres bekymring handler om de

kan give deres børn det de har behov for. Kvinderne drømmer om at være selvforsørgende og at deres børn ikke ender som deres forældre, men at børnene får en uddannelse og et arbejde. Kvindernes oplevelse med kommunen består i mistillid og frygt. Kvinderne har ikke forventninger om positivt input fra deres socialrådgiver. De har en enorm frygt for at blive trukket i deres integrationsydelse, og der er frygt for at deres børn kan blive taget fra dem.

Aldersgruppen for de deltagende kvinder som var i feltet, er over 30-55 år. Projektet rummer op til 40 kvinder, men vi mødte kun 10 den pågældende dag, hvor observationsstudiet foregik. De andre dage hvor interviewene foregik var der to-tre kvinder med en bydelsmor. Kvinderne i caféen har forskellig herkomst men de fleste er muslimer. Kvinderne kommer et par gange om ugen i caféen. Kvinderne har primært bekendtskaber med personer med anden etnisk baggrund. De betragter sig alle som praktiserende muslimer, og tre af kvinderne bærer tørklæde. De faster under ramadanen, fejrer muslimske højtider, osv.

Bydelsmødrene

De professionelle i feltet er 12 frivillige bydelsmødre og en boligsocialarbejder. Vi mødte dog kun tre bydelsmødre. Boligsocialmedarbejderen er ansat i boligområdet til at foretage sociale projekter og aktivitet. Vores primære kontakt var to af de frivillige bydelsmødre og boligsocialmedarbejderen. En af de frivillige kvinder med dansk oprindelse er konverteret til islam. De professionelle er alle enten studerende eller på arbejdsmarkedet. Kvinderne er ressourcestærke kvinder der vil støtte andre kvinder med al den støtte og vejledning de kan hjælpe med.

Projektet har mange eksterne samarbejdspartner bl.a. jobcentret, sundhedshuset, skolen, SSP, mm. På den første observationsdag havde de besøg af en mandlig SSP-medarbejder, som var der for at snakke om de uroligheder der havde været i området for nylig.

Påvirkninger på feltrelationen

Sproget er et vigtigt redskab til formidlingen af opfattelsen af verden og derfor betragtes sproget som et udtryk for kulturen. Sproget er en væsentlig faktor for at forstå kulturen. Kirsten Hastrups observationsstudier viser at sprog er af de vigtigste elementer for at forstå kultur. Sproget er en vigtig

kilde til forståelsen af observationens tegnsystem som består af mimik, fagter, udbrud, osv., da betydningsstrukturen findes i sproget. Hvis en forsker ikke forstår sproget, vil denne ikke forstå begrebets indhold af kategoriseringer. Med andre ord vil forskeren ikke forstå kulturen. På den anden side; når forskeren er fra samme kultur og sprog kan forskeren let komme til at have forforståelse i feltet og på den måde have herredømme over undersøgelsen og det kan som konsekvens føre til at forskerens forståelse kommer før forståelsesrammen. Man skal passe på med at gå *native* når man som forsker har den samme kultur (Kristiansen og Krogstrup, 2015:81-82). Vi havde derfor nemmere ved at udføre observationsstudiet, da vi begge kan flere sprog som vores informanter også kan.

Yderligere er køn og etnicitet vigtige elementer i forhold til at observere i et felt. Yvonne Mørck påpeger at hvis man som forsker observerer de relationer forskeren er en del af, vil køn, alder samt etnicitet også have en stor betydning i forholdet til informanterne i feltet. Derfor er forskernes køn også vigtige faktor der spiller ind i undersøgelsen, og mandlige og kvindelige forskere vil få forskellige data. På samme måde spiller etnicitet og kultur også en betydelig rolle.

Som kvinder i feltet med den tilnærmelsesvis samme kulturelle baggrund som kvinderne i morgencafeen fik kvinderne en tillidsfuld relation til os og blev taget imod med åbne arme. Vi fik gode relationer til hinanden; vi grinte, hyggede og talte samme sprog. Vi tolkede også flere gange for kvinderne.

I feltet med den her målgruppe vil en forsker med dansk etnisk baggrund måske ikke få de samme dataindsamlinger som os med en anden kulturel baggrund. Det kan være at en forsker med en etnisk dansk baggrund ville få bedre resultater på nogle punkter, men dårligere på andre punkter. Med hensyn til at overidentificere os med kvinderne, prøvede vi så vidt muligt ikke at gå *native*, da vi selv kommer med en forforståelse og kommer selv fra den samme kultur som feltet og vores informanter (Hastrup 2010:207-214).

Grad af deltagelse

Deltagende observation gør det muligt at undersøge, hvordan mennesker gennem social praksis konstruerer deres billede af verden og hvordan de tilskriver det betydning til deres hændelser og handlinger. For at få indsigt i menneskets subjektive dimension og at få adgang til de her meninger, skal forskeren tage del i menneskernes sociale liv. Der er således flere indgangsvinkler hvorpå en forsker kan begå sig i et felt (Kristiansen og Krogstrup 2015:88-89).

Raymon Gold har opstillet fire feltroller man kan påtage sig som forsker: Den totale deltager, den observerende deltager, den totale observatør og observatøren som deltager (Kristiansen og Krogstrup 2015:90).

Graden af vores deltagelse i observationsstudiet kan beskrives som "deltager som observatør". Her er forskeren observatøren i feltet samtidigt med at han/hun observerer ved at knytte kontakter til nogle i feltet, som enten kan hjælpe med at etablere kontakten til feltet eller de kan hjælpe forskeren med den viden som han/hun har behov for til sin undersøgelse. Disse kaldes nøgleinformanter, hvor Sanne i vores tilfælde var nøglepersonen (Kristiansen og Krogstrup 2015:94).

Det er nødvendigt for forskeren at bevare en professionel relation til informanterne i feltet, men på den anden side er det vigtigt at opnå en tillidsfuld og venskabelig relation (Kristiansen og Krogstrup 2015:98).

Vi havde en venskabelig og tillidsfuld relation til kvinderne i feltet; vi havde samtaler med kvinderne ved bordet og da vi blot observerede, var alle i feltet opmærksomme på os.

Udfordringer og etiske overvejelser

Ved deltagende observationer er det naturligt at den viden man bliver bekendt med, er med til at reflektere over etiske overvejelser. Det skyldes at man kommer tæt på andre menneskers liv, især når der er tale om udsatte grupper i samfundet. Man kommer i besiddelse af følsom information om andre mennesker – derfor skal man være ekstra opmærksom på hvad den viden skal bruges til og at den viden ikke forvolder skade på udsatte grupper (Kristiansen og Krogstrup 2015:114).

Vi havde ved kontakt til vores nøgleinformant Sanne gjort det klart at alle personfølsomme oplysninger ville blive anonymiseret. Vi havde derudover telefonisk forklaret formålet med undersøgelsen, så vores nøgleinformant kunne videreformidle det til kvinderne. Dette var for at fremme en tillidsfuld relation til kvinderne i feltet. Vi gjorde kvinderne opmærksomme på hvilke formål vores undersøgelse havde og at observationen skulle bruges til et speciale på en kandidatuddannelse i Socialt Arbejde på Aalborg Universitet. Yderligere blev de informeret om at alle deres navne vil blive anonymiseret, og vi vejledte kvinderne i at de til enhver tid kunne spørge ind til vores observation. De blev også fortalt at vi tog feltnoter til senere brug i specialet, og vi tog begge feltnoter.

Integration er et bredt emne at observere og af den grund var vi på forhånd indforstået med at vi havde valgt et felt hvor flere kulturer og flere synspunkter på kulturforståelse mødtes under et tag. Vores anerkendende tilgang mindskede risikoen for at deltagerne skjulte deres oprigtige handlinger i konteksten ved at opføre sig anderledes grundet vores tilstedeværende.

Kontekstualisering

Morgencafeen ligger i et borgerhus i Københavns Kommune. Huset er beliggende i et grønt område. Lokalet er lyst og rummeligt med plads til mange kvinder. Kl. 9.30 møder vi ind som aftalt, hvor vi bliver mødt af Sanne. I rummet er der mange borde med stole rundt omkring. På et aflangt bord ved køkkenet serveres der kaffe, te, frugt og snacks. Vi observerer at alle kvinderne hilser på hinanden og medarbejderne, enten med håndtryk eller kram. Der er en stor tavle bagerst i rummet til undervisningen.

Kvindernes taler med hinanden mens Sanne gør klar til dagen. Vi får lov til selv at bestemme hvor vi vil observere. Vi sætter os ved siden af de kvinder der allerede er dukket op. Stille og roligt dukker de resterende kvinder én efter én. Her observerer vi hvordan kvinder opdeler sig i grupper; kulturelt sammen med deres egne, dvs. dem med samme sprog. Vi hører forskellige sprog, heriblandt arabisk og kurdisk, som vi begge forstår.

Vi har været i morgencaféen tre gange. Den første gang var en observation af cafeen, de andre to var i forbindelse med vores individuelle interview som vi beskriver i det følgende. Udover caféen har vi afholdt to interviews over telefonen grundet Corona-krisen.

Vi talte med mange aktører i feltet. Vi blev inddraget i kvindernes samtaler. De fortalte os deres oplevelser i projektet. Kvinderne var høflige overfor os og var stolte over at se to etniske kvinder nå længere i uddannelsessystemet end de selv havde gjort. Efterfølgende havde vi en dialog med den ansatte bydelsmør som også er koordinater for caféen og boligsocialmedarbejderen omkring projektets forløb.

Kvinderne kommer i caféen og de betragter det som deres livline. Det er det eneste netværk hvor de kan møde andre kvinder ligesom sig selv. På den måde samler de flere kræfter samt overskud til at dele deres bekymringer og eventuelt få noget støtte eller vejledning.

Et observationsstudie kan sjældent stå alene. Sociologen Goffman påpeger at en deltagende observation ikke kan stå alene i en undersøgelse. Et observationsstudie handler om en metode hvor man gennem indsamling af data udstiller sig selv, sin personlighed og sin sociale situation i et felt, altså at man er i stand til at trænge ind i deres reaktioner på deres situation. Goffman fortæller således at man via en deltagende observation skal justere sin egen krop og personlighed for at forstå en anden kultur. Vi finder det derfor relevant at tilføje de individuelle interviews i vores undersøgelse (Kristiansen og Krogstrup 2015:36).

Individuelle interviews

Vi har yderligere indsamlet empirien ved brug af kvalitative metoder i form af semistrukturerede interviews. Dertil bruger vi bogen af Steiner Kvale og Svend Brinkmanns bog, Interview - introduktion til et håndværk (Kvale & Brinkmann, 2009). Vi har valgt dette da bogens udgangspunkt ligger i tråd med vores videnskabsteoretiske retning. Metoden er valgt så vi kan få kvinders holdninger, meninger samt oplevelser af anerkendelse, og at blive set eller hørt af de offentlige systemer, samt for at undersøge hvilke faktorer der forhindrer kvinderne i at blive integreret og komme ud på arbejdsmarkedet eller i uddannelse.

Den kvalitative tilgang til empirien er valgt da vi ønsker at få kvinder med anden etniske meninger, holdninger, samt deres oplevelse af deres livsverden. Med disse interviews formår vi at indfange kvindernes livsverden.

Kvinderne beskriver så nøjagtigt som muligt hvad de føler og handler, hvorfor der bruges kvalitative forskning interview. Derefter er det vores opgave som forsker at vurdere hvordan informanterne handler og reagerer på den måde som de gør (Kvale & Brinkmann 2009:48).

Interviewformen er struktureret med forberedte spørgsmål med plads til uddybende spørgsmål undervejs. På den måde kan man lukke eventuelle huller undervejs i interviewet i sin viden. Den samme interviewform har vi valgt til bydelsmødrene for at opnå viden om vores tema. Det giver informanterne mulighed for at gå sin egen vej og giver mulighed for bidrag med egne udsagn. Dog er ulempen med semistruktureret interviews at man som forsker kan miste kontrollen med interviewet så det løber af sporet.

Interviewene er semistruktureret fordi de er placeret mellem en åben hverdags samtale og et lukket spørgeskema (ibid. 2009: 45). Til disse interviews udformede vi en interviewguide med spørgsmål som kunne hjælpe af besvarelse af vores problemformuleringen. Vi fulgte dog ikke guiden slavisk, da vi ville tillade kvinderne selv at forme interviewene i forhold til deres holdninger til emnet.

På den måde blev samtalen mere uformel og åben for overvejelser og perspektiver, hvilket vi i forvejen forventede. Denne metode fik vores informanter sig til at føle sig mere trygge da interviewene blev opfattet mere som en samtale end et interview.

Vi bad i begyndelsen informanterne om at præsentere sig selv så vi kunne danne os et overblik over deres etniske og familiære herkomst mv.

Etiske overvejelser

Vi har under specialet foretaget os etiske overvejelser. Svend Brinkmann anfører at man altid skal overveje sine intentioner, når man vil tale på andres vegne, og eventuelt frigøre dem i et

forskningsprojekt. Vi har været opmærksomme på de fire relevante punkter som er; informeret samtykke, anonymitet, fortrolighed og kritisk vurdering af arbejdet.

Informeret samtykke

Informeret samtykke er en tilgang og sikkerhed man giver til sine informanter, da de har krav på selvbestemmelse. Desuden skal der informeres om den undersøgelse man foretager. Vi har som tidligere nævnt informeret vores informanter om formålet med specialet og at de altid kunne trække sig tilbage. Ydermere blev de vejledt i at de altid kunne spørge ind til undersøgelsen. Inden interviewet var vi klar over at gives både skriftlig og mundtlig information i form af interviewspørgsmål til informanterne (Kvale og Brinkmann 2009:89).

Fortrolighed

Forskere har tavshedspligt som gør at der er nogle begrænsninger for hvad vi må videregive og anvende oplysninger til. Tavshedspligten er jævnført i henhold til Forvaltningsloven §27 (Retsinformation 2014); bl.a. vil de private data der kan identificere interviewdeltagerne ikke blive noteret. For os er det vigtigt at skabe tillid mellem os som interviewer og interviewdeltagerne.

Anonymitet

Anonymitet i specialet indebærer at private data ikke afsløres, hvilket er grunden til at alle vores informanter har fået synonyme navne; dette er med til at udforme en atmosfære, hvor kvinderne får tillid til os og troen på at vi på ingen måder vil udnytte deres udsagn på en uetisk måde.

Kritisk vurdering af arbejdet

Forskeren skal være indforstået med at efter fremlæggelse af de resultater og dokumentation som specialet er bygget op på, og redegørelse for de anvendte metoder, kan de relevante aktører have grundlag for kritisk vurdering af arbejdet (ibid. 2009:92).

Transskription

Vi har valgt at transskribere alle vores interviews. Disse transskriberinger blev gjort 1-2 dage efter interviewenes var blevet afholdt for at stadig have interviewene i erindringen, og vigtige detaljer ikke gik tabt.

Flere af vores interviews blev afholdt telefonisk grundet korona-krisen, hvorfor vi har valgt at transskribere de interviews som kun én af os deltog i, igen for at kunne huske vores interview. (Tanggaard & Brinkmann 2010:43).

Vi har transskriberet meget tæt på det talte sprog og toneleje, f.eks. grin, pauser og afbrydelser, mens vi har undladt øh og ehm, osv. Dette er ifølge Tanggaard og Brinkmann den optimale metode for visse typer af forskning (ibid. 2010:270).

I forbindelse med vores interviews måtte vi tage forbehold for nogle sproglige udfordringer. Da størstedelen af vores informanter ikke havde dansk som modersmål, indgik vi flere interviews på arabisk og kurdisk. Tre interviews med bydelsmødrene blev udført på dansk

Analysen af et kvalitativt interview som består af seks trin i henhold til Steiner Kvale (Kvale & Brinkmann 2015:217). Det første trin består i grundigt at læse interview materialet og på denne måde danne sig et overblik over interview materialet.

I trin to har vi derfor udarbejdet et meningskondenserings skema som består af vores informanters udsagn. Disse udsagn omformulerede vi til korte formuleringer (Kvale & Brinkmann 2015: 227-230).

I trin tre fortolker interviewer meningen med dét som den interviewede beskriver, og sender meningen tilbage, så personen har mulighed for at rette evt. misforståelser.

I trin fire har vi omformuleret meningsenhederne til flere temaer, som f.eks., sprog, kultur, religion, osv. i forhold til specialets problemformulering.

Det femte trin består af kondenseringsprocessen. Vi har fundet de hovedtemaer i interviewene, som vi basere vores fortolkning af empirien på. Vi har brugt de relevante teorier og begreber som vi mener kan

fortolke vores datamateriale. Vi inkorporerer desuden den hermeneutiske cirkel til analyse og fortolkning af empirien.

Et ekstra trin kunne være at udvide beskrivelser og fortolkninger, så den interviewede begynder at handle på en ny måde, og så det trækker i en mere terapeutisk samtale. Denne del har vi dog ikke fokuseret på under nogen interviews.

Vi bruger primært en induktiv tilgang da undersøgelsens formål er at finde mønstre og sammenhænge i den indsamlede data, hvor nye temaer og begreber kommer i spil i forståelsen af kvindernes konkrete liv. Arbejdsgangen går dermed fra empiri til teori.

Vi er hermeneutikere i kraft af vores baggrund som socialrådgiver, mentor, tolk samt krisemedarbejder. Vi er klar over at vores forforståelse kan og oftest vil have en indvirkning på vores fund. Vi er bevidste om at vores forforståelse ændrer måden vi analyserer på.

Kapitel 5 – Teori

For at besvare problemformuleringen har vi udvalgt den tyske sociolog Axel Honneths anerkendelsesteori, Pierré Bourdieus teori om kulturel kapital, essentialistiske og relationelle kulturbegreber, samt flere studier om kulturelle kategoriseringer i samfundet.

Honneths anerkendelsesteori fandt vi relevant at inddrage til at forklare anerkendelse og krænkelers betydning for kvinderne. Vi er meget interesserede i deres syn på om de føler sig anerkendt eller krænket. Den essentialistiske og relationelle kulturforståelse samt forskellige studier om kulturelle kategoriseringer bliver inddraget for at analysere kvindernes kulturelle baggrund. Det kan være en forudsætning for bl.a. at forstå de problemstillinger kvindernes situationer rejser.

Anerkendelsesteori

Honneth fokuserer på at anerkendelse og krænkelser har betydning for individets dannelsen af identitet. Med Honneths anerkendelsesteori kan vi forstå ideen om selvrealiseringen omkring at være ”herre over

eget liv". Gennem gensidige anerkendelsesrelationer sker selvrealisering, og dette er ifølge Honneth med til at sætte mennesket i stand til at handle. Honneth siger at mennesker er afhængige af anerkendelse i de sociale relationer som man indgår i. På samme måde er kvinder med anden etnisk baggrund afhængige af muligheder for anerkendelse fra det offentlige system og bydelsmødrene når de søger hjælp. Specialet referer til kritisk hermeneutik som formuleret af Jürgen Habermas 2. generation ud af Frankfurterskolen, hvor målet er at frigøre mennesket fra undertrykkelse og magtforhold gennem oplysning af individet. Honneth kritiserer de forhold i samfundet som bidrager til manglende anerkendelse. Han beretter at manglende anerkendelse kan spænde ben for menneskets evne til at leve et succesfuldt liv. Anerkendelsesteorien er relevant i forhold til at undersøge om kvinder med anden etnisk baggrund mangler anerkendelse i forhold til forskellige sfærer. Med udgangspunkt i den private sfære vil vi først undersøge hvordan kvinderne bliver anerkendt af familien og de nære relationer. I forhold til den retslige sfære kigger vi nærmere på hvordan kvinderne bliver anerkendt i dén sfære. I forhold til den solidariske sfære kigger vi om kvinderne oplever anerkendelse og værdsættelse af bydelsmødre cafeen.

Den private sfære

Privatsfæren handler om kærlighed fra familien og nære relationer. Denne sfære er vigtig da den udgør forudsætningen for at indgå i et intersubjektivt forhold. Det er kærlighed imellem mor, far, barnet, kærlighed mellem ægtefæller og mellem venner som udgør symmetriske relationer. Hvor individet kan blive bevidst om sine ressourcer og værdier, og at se sine ressourcer og værdier som anerkendte og modtaget. Kærlighed fra venner og familien er med til at individet kan udtrykke sig og respektere sig selv som en der kan indgå i nære relationer og i samfundsmæssige relationer (Honneth 2006:11-12).

Den retslige sfære

Den retslig sfære handler om anerkendelse i form af lovsikrede rettigheder. Ved at mennesket opnår anerkendelse i den retslige sfære udvikler det selvagtelse; man er bevidst om sig selv som en moralsk person betyder at være indehaver af "universelle" rettigheder. For at opnå selvrespekt og som del af samfundet skal mennesket forstå sig selv som rettighedsbærer. Det betyder imidlertid ikke at en person uden rettigheder ikke kan have selvrespekt, men det betyder at når mennesket bliver anerkendt vil den

højeste form for selvrespekt opnås. Der findes krænkelse i denne sfære i form af diskrimination af enkelte individer eller hele grupper i et retssystem. Dette sker ved at rettighederne bliver ignoreret, eller at den moralske ansvarlighed som rettighedsbærer bliver ignoreret (Honneth 2006: 12).

Den solidariske sfære

Den solidariske sfæres anerkendelse drejer sig om relationen til gruppen, fællesskabet eller samfundet, hvor individets deltagelse og positive engagement bliver anerkendt. Deltagelsen i et fællesskab skaber muligheder for identifikation og en følelse af fællesskab og det at have rettigheder. Ifølge Honneth skal alle tre sfærer være fuldt opnået for at leve "det gode liv". Hvis dette ikke er tilfældet, vil selvtillid, selvagtelse og selv værdsættelse ikke være i ligevægt (Honneth 2006: 12-17). Vi undersøger kvindernes bidrag til samfundet via den solidariske sfære. Denne form for anerkendelse sker ved at være kvalificeret og funktionel. Mennesket udvikler selv værdsættelse ved at blive anerkendt i denne sfære. Ved at være anerkendt i de tre sfærer opnår individet hvad defineres som "det gode liv", hvilket også fungerer som motivationen for at opnå anerkendelse. Det er væsentligt at bestræbe sig efter anerkendelse på de tre niveauer; selvtillid, selvagtelse og selv værdsættelse for at opnå et godt liv (Honneth 2006:12-17). Denne måde at anskue målgruppen på gav os en indsigt som er absolut nødvendig for at kunne forstå målgruppens oplevelse af sig selv i kraft af oplevelsen af anerkendelse i samtlige sfærer. Vi er selvfølgelig klar over at Honneths teori er en normativ teori, så den vil se anderledes ud for kvinder med anden etnisk baggrund, da de ikke kan blive anerkendt i de tre sfærer, netop grundet nogle barrierer der kan stå i vejen for dem. Et fint eksempel på at kvinderne ikke kan opnå retslige rettigheder, er via integrationsydelsen hvor de fastholdes i en ikke-ankendt tilstand, i modsætning til etnisk danske kvinder.

Kulturbegreber

Kultur er blevet et mantra som diskuteres flittigt. Der stilles spørgsmål i en antropologisk optik: Er kultur en realitet, og hvis den findes, hvor findes så den henne? Findes kultur i tanken eller i praksis? Ifølge den anerkendte antropolog Clifford Geertz defineres kultur som et historisk overført mønster som er betydningsfuldt og som er inkarneret i symboler, altså et system af nedarvede forestillinger som

er udtrykt i symboler, og som mennesket kommunikerer, foreviger og udvikler viden og holdninger til livet igennem. Det er derfor relevant at kende til symboler og kulturelle udtryk som sker i praksis. Han påpeger at kultur har et Janushoved; kulturen er noget vi ser, men også "ser med" eller igennem, med andre ord at kulturen kan opfattes, men også praktiseres. Når man får øje på kultur, skyldes det at man har set noget anderledes som opfattes kulturelt. Samtidigt bliver kulturen sammenlignet med vores egen; det vi allerede kender og "de andres kultur" (Hasse og Catrine 2002: 15).

Den essentialistiske kulturbegreb

I den essentialistiske kultur antages der sammenhæng imellem etniske grupper, kulturer og territorier som man fødes i, er relativt stabil i og ikke kan ændres hos individet. Kulturen opfattes som en bagage man kommer med og denne kultur er ens i hele etniske grupper fordi den opfattes som noget individet enten besidder eller ikke besidder. Derfor bliver mennesker også bærere af kultur, dvs. de har kulturen med uanset hvor de færdes. Den essentialistiske kultur er adfærdstyrende fordi den er med til at få individet i at handle og tænke på baggrund af deres kultur, normer og værdier (Johansen og Schepeleln (2007:29)

Det relationelle kulturbegreb

I den relationelle kultur defineres kultur som en fælles betydning som individer i et givent felt deler og skaber sammen. Men kulturen er tilbøjelig til at ændre sig netop fordi kulturen i modsætning til den essentialistiske kultur indgår i sammenspil med sociale grupper og ikke etniske grupper. Derfor betragtes kulturen ikke for en stabil størrelse, men er tilbøjelig til at ændre sig i takt med mødet i det sociale felt. Her er individer "kulturskabere" og ikke kulturbærere, og adfærden bliver påvirkende i stedet for adfærdstyrende (Ibid:30).

Kulturelle kategoriseringer i samfundet

Det er vigtigt at forstå at det i den antropologiske forskning ikke er muligt at forklare flygtninge og indvandrede adfærd kun ud fra deres kultur i hjemlandet, netop fordi kultur ikke er en fastlagt skik og traditioner der ikke kan ændres når de kommer til et nyt land. Kulturen har ikke den samme betydning i

Danmark som f.eks. deres hjemland da den får en ny betydning når de er i Danmark. Derfor undersøger antropologer ikke etniske tilhørsforhold og kultur, men fokuserer på de kulturprocesser som sker i indvandremiljøer samt i det danske samfund. Noget som påvirker kulturprocesserne, er det danske samfunds opfattelse af indvandrere/fremmede og danskhed (Olwig og Pærregaards 2007:21-22). Karen Fog Olwig og Karsten Pærregaards analyser viser at flygtninge og indvandrere bliver kategoriseret som særligt problematiske og integrationskrævende. Denne kategorisering kan gøre det sværere at deltage i det danske fællesskab i en vellykket integration. Dette kan føre til en ekskluderende problematik. Det samme kan vi se med Katja Kvaales studier. Hendes studier viser at der er sociale kategoriseringer, ikke kun på den politiske arena, men også fra det danske sprog; fx anvendes kategorien etniske dansker, eller 'familien Danmark' som hentydning til medfødt familieskab som eneste rigtige grundlag for tilhørsforhold til Danmark (Ibid:24).

Marianne Gullestad taler om begrebet lighed, og hun tilføjer at ordet har to betydninger: Det kan betyde ligeværdig eller ligestillet og at være ens. Hun bekræfter i en undersøgelse som hun havde foretaget i Bergen, hvor ens-heden blandt folk fremhæves og forskelle underbetones. Hun skriver: "For at føle sig som mere eller mindre lige, må sociale aktører også føle sig som mere eller mindre ens. Derfor søger man sociale samvær at finde fællesnævnerne med andre, så man kan etablere en forestillet lighed. Samtidig med at lighed i så høj grad vægtes sker det, at forskelle nedtones" (Olwig og Pærregaards:194).

Gullestad påpeger desuden at forestillet lighed er en kulturel måde at løse spændinger imellem mennesker og fællesskabet på. Hun fortæller at begrebet lighedsforståelse har en betydning i forbindelse med flygtnings tilhørsforhold til Danmark og at forestillingen om lighed i de norske lande er etnisk forankret (Ibid:194). Der er blevet skabt en kategorisering efter den stærkt forøgede migration fra ikke-vestlige lande. Gullestad fortæller at det også påvirker indvandreres tilhørsforhold til de nordiske stater. Yderligere bliver det nationale fællesskab ekskluderende for folk der ikke har den samme etniske baggrund. På grund af den enorme fokus på integration er der kommet en øget fokus på hvad det vil sige at være dansk og på hvordan man skal opføre sig i det danske samfund for at blive accepteret i samfundet (Ibid:194).

Kulturel kapital

Pierre Bourdieus interesse for sociologi startede da uddannelsessystemet i Frankrig var under mærkbar forandring i 60'erne. Forandringen handlede om at der var sket en fordobling af unge mennesker som var blevet optaget på højere læreinstanser og universiteter. Tidligere var højere uddannelse forbeholdt børn af velhavende og velhavende forældre med en uddannelse. Der herskede en tro på at skolesystemet ville udjævne forskellen imellem børn af velhavende forældre og børn af mindre privilegerede forældre. Der var ulighed i forhold til hvilket klasseskel man kom fra; børn af direktører havde 60 % chance for at komme ind på en videregående uddannelse, mens børn af bønder og landarbejdere kun havde 5 % chance for at læse på en høj læreinstans eller et universitet. Ydermere var der forskel på om det var mænd eller kvinder, da kvinder havde mindre mulighed for at læse på et universitet.

Ifølge Bourdieu er der forskel på at erhverve sig en uddannelse, alt efter om man kommer fra et hjem med masser af bøger, plads til at læse og et klaver til kreative udfoldelser, eller om man kommer fra en mindre privilegeret familie. Det siges man i det førstnævnte tilfælde dermed besidder kulturel kapital. I et velhavende hjem erhverver børnene sig en habitus som en naturlig del af opvæksten; at læse bøger, at tale og måder at begå sig på. De her børn har det nemmere på uddannelsesområdet, da de allerede kender det fra forældrenes baggrund og læner sig op ad en kultur som de allerede kender. Omvendt vil børn fra mindre privilegerede familier have svært ved at tilpasse sig uddannelseskultur og normer (Bourdieu 2006:72-77).

Ifølge Bourdieu kan kulturel kapital have flere betydninger. Det handler om hvordan man begår sig i et givet felt. Han påpeger at kapitaler er en samlet betegnelse for viden, erfaringer, uddannelser og kundskaber som en givet person kan besidde. Han påpeger at kapitaler bruges til at forklare besiddelsen af kulturelle, materielle og sociale ressourcer som en person kan have, og at disse betyder noget for ens position og status i samfundet. Pierre Bourdieu definerer ikke kun kulturel kapital som et begrænset materiel kapital, som bøger og malerier, men også som uddannelse og viden (Wilken 2012:60-62). Han påpeger at kapital bruges til at forklare kulturelle, sociale og materiale ressourcer et menneske kan besidde og hvordan han/hun kan positionere sig i samfundet (Bourdieu 2006:72-77).

Den kulturelle kapital kan ifølge Honneth forstås i tre forskellige tilstande: kropsliggjort, institutionaliseret og objektiveret. I den kropsliggjorte kulturkapital findes den inkorporerede tilstand, som mentale og legemlige dispositioner. Disse handler bl.a. om måder man taler, bevæger sig, og klæder sig på. Den kulturelle kapital modificeres derfor hele livet, men er et produkt af den tidlige socialisering i familien. Den overføres fra familie til børnene og fra generationer til generationer helt automatisk, og barnet indkodes disse dispositioner gennem livet som en naturlig del af livet. Uden at tænke over det bliver familiens kulturer automatisk deres kultur, men det kan også i visse henseender være en bevidst opdragelse. For at erhverve sig den kropsliggjorte kulturkapital skal man gennem et langvarigt ressourcekrævende arbejde, der fremstår som en naturlig egenskab og er en del af den arv der røber ens historie og herkomst. Samtidigt skal man have økonomisk overskud i form af bøger, fritid, rejser, uddannelse for at erhverve sig den kropsliggjorte kapital.

Den institutionaliserede kulturkapital omhandler tildelingen af titler og grader, altså en officiel anerkendelse af akademiske grader. Tildelingen af titler og grader er med til at sikre mod tidens gang og ustabile perioder af livet.

Den objektiverede kulturkapital findes i bøger, biblioteker, malerier, museer, mv. Den objektiverede kapital kan overføres uden videre og er vigtig i forhold til realiseringen af den kropsliggjorte kulturkapital, for det nytter ikke noget hvis du er fagligt dygtig, men ingen bøger har at læse i. Det er ifølge Bourdieu problematisk at middelklassen har masser af god vilje i forhold til finkulturen, da de ivrigt prøver at efterligne de dannede klasser, men de kan ikke finde ud af det, da den ikke føles som en naturlig egenskab de har med sig hjemmefra. Bourdieu påpeger dog at der bag ved to ens universitetsgrader kan være en person, som ikke kommer fra en familie med høj uddannelse. Men det kan også være at han har arvet det fra sine bedsteforældre som måske også havde højere universitetsuddannelser (Bourdieu 2006: 89-92).

Vi finder det derfor relevant at anvende Pierre Bourdieus teori om kulturel kapital, da det efter empiriindsamlingen blev tydeligt at flertallet af kvinderne anser den kulturelle kapital for meget væsentlig i forhold til at blive integreret i det danske samfund og blive selvforsørgende. Bourdieus

kapitalformer kan ikke stå alene da de alle er forbundne og skaber en enhed sammen, som fører til en vellykket integration.

Kapitel 6 – Analyse

Den følgende analyse tager udgangspunkt i specialets empiriske grundlag, som bygger på kvalitative interview med fem kvinder med anden etnisk baggrund og tre bydelsmødre. Et observationsstudie har været udgangspunktet for udarbejdelsen af nogle tematikker. Det er disse temaer som analysen er bygget op på. Følgende temaer blevet undersøgt: Anerkendelse, netværk, religion, beklædning, tilhørsforhold samt sprog og uddannelse. Vi har i forhold til anerkendelse anvendt Honneths anerkendelsesteori til at belyse om kvinderne føler sig anerkendt af familien, det offentlige system, samfundet, arbejdspladsen, skolen og hvordan de føler krænkelse i forhold til de forskellige sfærer. Det viser sig at størstedelen af vores informanter mener at uddannelse og dansk sprog er væsentlige i forhold til at blive integreret i det danske samfund, hvorfor vi anvender den kulturelle kapital i forbindelse med sprog og uddannelse.

I forhold til kulturforståelser bruger vi de to kulturforståelser; den essentialistiske og relationelle. Der er desuden brugt flere bøger og studier hele vejen gennem analysen som understøtter analysen. Der er blandt andet brugt Marianne Skytte, Margrit Harder og Maria Appel Nissen, samt flere andre antropologiske perspektiver.

Analyse del 1 – Anerkendelse

Honneths anerkendelsesteori anvendes til at undersøge forskningsspørgsmålet: Hvordan føler kvinder med anden etnisk baggrund sig anerkendt med henblik på de forskellige sfærer? Vi undersøger hvordan kvinder med anden etnisk baggrund oplever at blive anerkendt i forhold til den private, solidariske og retslige sfære. Honneth kritiserer forholdene i samfundet ved at bemærke, at hvis der er mangel på anerkendelse kan det spænde ben for menneskers evne til at leve et succesfuldt liv. Honneth finder at det er fundamentalt at definere de hæmninger for anerkendelse som findes i samfundet.

Anerkendelsesteorien er relevant i forhold til at undersøge om mellemøstlige kvinder mangler

anerkendelse i forhold til de forskellige sfærer. Vi fokuserer på den retslig sfære, hvor vi undersøger om kvinderne føler sig anerkendt af deres rettigheder. Denne sfære omhandler anerkendelse i form af lovsikrede rettigheder. Ved opnåelse af anerkendelse i den retslige sfære udvikler man selvagtelse. At være indehaver af "universelle" rettigheder betyder, at man er bevidst om sig selv som en moralsk tilregnelig person eller borger. Individets forståelse af sig selv som rettighedsbærer betyder, at borgeren er i stand til at opnå selvrespekt, som et ligeværdigt medlem af samfundet. Det betyder derfor ikke, at en person uden rettigheder ikke kan have selvrespekt, men at den højeste form for selvrespekt kun kan blive aktuel når individet er anerkendt. Til denne anerkendelsessfære relateres krænkelse som fx diskrimination af enkelte individer eller hele grupper i et retssystem hvor det kan skade individets selvrespekt, hvis den moralske ansvarlighed som rettighedsbærer bliver ignoreret. Inden for den solidariske sfære vil vi undersøge kvindernes bidrag til samfundet og hvordan de ved at gå i bydelsmødre caféen kan opnå anerkendelse i den solidariske sfære. Anerkendelsen sker ved at være funktionel og kvalificeret. Ved at blive anerkendt i den solidariske sfære udvikles der selvværdsættelse. Denne anerkendelse drejer sig om relationen til gruppen, fællesskabet eller samfundet, hvor individets deltagelse og positive engagement bliver anerkendt. Deltagelsen i et fællesskab skaber muligheder for identifikation og en følelse af fællesskab (Honneth 2003).

Privatsfære

Privatsfæren er ifølge Honneth de tætte relationer, gensidig kærlighed og kontinuitet i kontakten. Vores informanter fortæller om deres familiære forhold under vores samtaler. De fleste fortæller at de ikke har kontakt til dele af deres tidligere netværk. Nogle har aktivt valgt at stoppe kontakten på grund af oplevelse af svigt fra familie (Honneth 2006:11), som i eksemplet herunder: *'Min mands familie og en del af min familie taler ikke med mig længere. De siger at jeg er psykisk syg fordi jeg er gået fra min mand', fortæller Dejin.*

Mariam, som er en dansk konvertit og frivillig bydelsmor fortæller:

"Da jeg konverterede til islam, blev jeg set ned på af alle mulige mennesker, selv mine nærmeste. De tog afstand fra mig, de ville hverken se mig eller kendes ved mig. Min mor syntes det var flovt, at jeg var konverteret til islam. Hun tog ikke telefonen hvis jeg ringede til hende i de første år.

Vores informanter udtrykker en generel oplevelse af at kontakten til familie og nærmeste kan være problematisk i forhold til deres situation. Kvinderne har en følelse af at stå alene med problemerne og de føler sig svigtet. De føler ikke at de er betydningsfulde. Ifølge Honneth betyder den tidlige kærlighedsrelation meget for individets udvikling af selvtillid og er den mest elementære form for anerkendelse. Det giver individet evnen til at kunne indgå i nære fællesskaber (Højlund og Juul 2015: 27).

En af vores informanter fortalte at hun fik hjælp af sin søster. Søsteren sørgede for at hun fik et sted at bo indtil hun selv fik en lejlighed, efter at have mistet den forrige lejlighed på grund af manglende betaling. Dejin fortæller:

”Jeg var glad for at min søster hjalp mig indtil jeg kom på krisecenter” (...)

”Min søster ringede og spurgte hvor jeg var henne. Jeg sagde at jeg er ved centeret, så hun kom og hentede mig. Jeg elsker min søster, hun er den bedste i verden.”

Fordi hendes søster hjalp hende, blev hun ikke nødt til at leve på gaden. Denne hjælp og imødekommelse af informantens søster situation sikrer ifølge Honneth en positiv selvrelation gennem vished om den affektive bindings kontinuitet (Højlund og Juul, 2015: 27). Dejin fortæller videre:

” Hvis min søster ikke kendte til bydelsmødre og de kunne hjælpe mig med at finde et krisecenter, så ville jeg måske være på gaden nu. Mine forældre vil ikke have noget med mig at gøre, da de synes det er en skam, det jeg har gjort.”

De fire ovenstående citater handler om svigt og afsavn til familien. Når individer ikke anerkendes eller svigtes i privatsfæren, kan den personlige identitet nedbrydes. Dejin fortæller desuden:

”Han slog mig næsten hver dag – det var et helvede at være i forhold med ham.”

Dejin fortæller at der var vold i hendes ægteskab. Honneth beskriver den kropslige krænkelse, som handler om fysiske overgreb mod menneskets krop. Det er derfor den groveste mangel på respekt, med andre ord det mest negative spejlbillede af kærlighed.

Ifølge Honneth kan sådan en krænkelse nedbryde menneskets selvtillid og vil have svært ved at stole på at kærlighed findes (Højlund og Juul 2015: 27-28).

Retslige sfære

Den retslige sfære handler ifølge Honneth om anerkendelse gennem respekt for borgerens rettigheder i praksis. Der skal være en forståelse for det enkelte individs ret og værd, for at anerkendelse kan finde sted. Reel anerkendelse handler om at anerkende personen juridisk. Følgende citat illustrerer at vores informant ikke har formået at opnå anerkendelse i den retslig sfære, da hun ikke bliver accepteret som et fuldgyldigt medlem af samfundet.

Dejin fortæller:

”Jeg vil fortælle jer noget, når i en dag kommer ud og arbejder som socialrådgiver, så skal i tage hensyn til at vi også er mennesker. Bare fordi jeg ikke har børn, så ville de ikke hjælpe mig med at finde en bolig eller et krisecenter. Hvis bydelsmødre ikke havde hjulpet, så ved jeg ikke hvor jeg var i dag”.

Dejin giver udtryk for at sagsbehandlerens behandling for vilkårlig. Hun er frustreret og oplever at hun ikke har fået en fair behandling. Hun føler at kvinder uden børn bliver dårlig behandlet. Det er hendes ønske at socialrådgivere vil hjælpe kvinder uanset om de har børn eller ej, og se dem som værdige mennesker for at behandle dem individuelt efter behov og livssituation. Ifølge bogen Socialt Arbejde i en Forunderlig Verden, skal socialarbejderen på etisk grundlag omsætte socialpolitik samt social lovgivning i forhold til de individer som har behov for hjælp. Socialrådgiveren skal derudover forstå de sociale problemer borgeren kommer med. Hun skal kunne sætte sig ind i deres sko, kunne se tingene fra deres synsvinkel, og være bevidst om at hun/han er i et skæringspunkt mellem samfundet og borgeren. Dette kræver at socialrådgiveren sætter sig ind i lovgivningen og samfundet for at kunne hjælpe på en fornuftig og fyldestgørende måde (Harder 2005:26).

Inddrages anerkendelsesteorien kan dette opfattes som en krænkelse i den retslige sfære, fordi vores informant argumenterer for at hun ikke har fået den hjælp hun føler at hun har ret til. Hun føler at

hendes grundlæggende værdi som medmenneske ikke anerkendes. Ifølge Honneth kan manglende anerkendelse som en etisk og juridisk person føre til vrede og frustration hos borgeren (Højlund og Juul 2015:13). Nedenstående citater påpeger at Shadiya hverken føler sig set eller hørt. Hun mener ikke at hun får hjælp fordi hendes danskundskaber er dårlige.

Shadiya fortæller: *”Jeg havde problemer med min boligsikring. Hver gang jeg var hos min sagsbehandler, ville hun ikke hjælpe mig. Da jeg ikke er så god til computer og dansk kunne jeg intet gøre. Jeg føler hele tiden at der er fokus på at jeg skal finde et arbejde. Kan de ikke hjælpe mig med at lære sproget først?”*

Ifølge Harder og Nissen er verden er ved at forandre sig til en nyliberalistisk stat med *new public management* som styringsparadigme. Nissen m.fl. påpeger at velfærdsstaten er ved at ændre sig til en konkurrencestat, hvor det primære fokus er at øge nationalstatens økonomiske konkurrenceevne, frem for at bidrage til individets enkelte velfærd (Harder og Nissen 2005:138-139).

Desuden beretter hun at den måde man som socialrådgiver håndterer problemer i socialt arbejde er betinget af hvilket menneskesyn der hersker. Hun påpeger at nye tendenser peger på at der er nye socialpolitiske elementer fra det epikuræiske menneskesyn. Det skal kunne betale sig at arbejde – derfor er der også øget fokus på kontrol og sanktioner (Ibid:146-159).

Det ser vi også hos Shadiya som oplever at socialrådgiverens hovedformål er at hun skal på arbejdsmarkedet. selvom hun selv føler at hun ikke er klar pga. sit manglende sprog. Oplevelsen af at blive krænket går igen hos vores informanter. I nedenstående citat fortæller en 37-årig kvinde hvordan hun er blevet krænket.

Sumaya fortæller: *”Min sagsbehandler har aldrig troet på at jeg var rigtig syg. Hun har altid sagt at jeg godt kan, at jeg med lidt træning sagtens ville kunne fastholde et arbejde. Først efter at sygehuset har lavet en MR-scanning til min ryg der viser at jeg har to diskusprolaps, tror hun nu på at jeg er syg. Før ville hun ikke engang lytte til mig hvis jeg sagde jeg havde smerter og kan ikke lave noget. Hun sagde at jeg løj om min sygdom. Det er sindssygt.”*

Ovenstående citat viser, hvordan kvinden hverken føler sig set eller hørt. Hun har været usynlig for socialrådgiveren, selvom hun fysisk har været til stede, og derfor føler hun sig ikke anerkendt som en moralsk autoritet. Hun oplever at socialrådgiveren ikke har troet på kvinden eller ligefrem har beskyldt hende for at lyve om sin sygdom (Højlund og Juul 2005:34-35). Sumaya fra Libanon fortæller om en episode i kommunen. Hun blev indkaldt til samtale sammen med sin mand fordi en pædagog mente at de har omskåret deres datter efter at have skiftet hendes ble, fordi babyen var blevet rød på huden.

Sumaya fortæller:

”Det var vanvittigt det de sagde. Hvordan kan de beskylde os for sådan noget groft, bare fordi vi er mørke og muslimer? Pædagoger er hverken læger eller sundhedsplejersker, hvordan kan de sige sådan noget, når de ikke er sikre? Sådanne ting gør man altså ikke længere og især ikke i 2020. Jeg ville gøre sådanne middelalderlige ting mod min datter.”

Sumayas oplevede beskyldningen af at have omskåret datteren som meget grov og meningsløs. Det kan være et udtryk for kategorisering af familiens etnicitet. Det kan også skyldes at man i mange muslimske lande stadig i dag omskærer piger. Sådanne krænkelser ødelægger relationen imellem samfundets institutioner og borger. At pædagogerne ikke tror på Sumayas forældreverner, betragtes grundet omsorg for barnet men Sumaya betragter det som en krænkelse i en hendes selvforståelse som at være en god mor. Her bliver hun usynliggjort selvom hun fysisk er til stede (Højlund og Juul 2005:34-35).

Det resulterede i at de flyttede børnehaven og hendes syn ændrede sig i forhold til institutioner. Hun fortæller således: *”Min mand er imod at jeg sender min datter i børnehaven. Han ville have vi skulle passe hende derhjemme. Men da jeg gik i praktik, kunne jeg ikke lade hende være hjemme alene.”*

Sumaya og hendes mand har fået mindre tillid til institutioner og det offentlige system. Det har medført at de i mindre grad vil sende deres datter i institution igen og hvis det kunne lade sig gøre vil de passe hende i hjemmet. At blive kategoriseret som en familie der kunne finde på at omskære deres datter har skabt en enorm vrede hos familien og har fået dem til at trække sig langsomt fra samfundet. Flere af vores informanter fortæller om deres frustration over manglende betaling fra kommunen. Kommunen har i flere tilfælde ikke overholdt dato for udbetaling ifølge vores informanter. Det har store

konsekvenser for kvinderne at de ikke får penge til tiden. Nogle har ikke råd til at betale deres husleje eller købe mad til deres børn. Shadiya fortæller således: *“Jeg får penge i morgen fra en fond som bydelsmødre har hjulpet mig med at søge, fordi kommunen stadig ikke kan finde ud af at give mig nogle penge. Jeg er flere gange blevet sanktioneret fordi jeg er kommet for sent til et møde. Jeg har virkelig ikke tillid til min sagsbehandler hun er en rigtig idiot.”*

Shadiya fortæller videre: *“Jeg ved altså ikke hvordan jeg skal sige det men jeg føler at hun også er efter mig og vil gerne tage min datter fra mig. Hun spørger tit ind til hende. Hun spurgte tit om hun går til fritidsaktiviteter hvordan skal hun det når vi ikke når til halvdelen af måneden med den integrationsydelse vi får og så siger hun det er meget vigtig at hun går til en fritidsaktivitet.”*

Citatet ovenfor illustrerer at Shadiya ikke har tillid til sin socialrådgiver. Hun frygter at kommunen vil tage hendes datter fra hende. Hun er desuden flere gange blevet sanktioneret. Ifølge bogen Socialt Arbejde i en Foranderlig Verden vil der altid være magtforhold i socialt arbejde da man som socialrådgiver kan sanktionere borgeren. Derfor er det vanskeligt at skabe tillid mellem socialrådgiveren og borgeren. Tillid er afgørende for sociale relationer da tillid er et socialt fænomen som er præget af usikkerhed på den andens hensigter samt handlinger. Socialrådgiverens evne til at skabe tillidsfulde relationer bygger på om socialrådgiveren er villig til at være i konfliktfyldte dilemmafyldte relationer, og at forstå at tillid ikke altid kan opnås. Det samme sker med anerkendelse. Der findes et magtforhold mellem socialrådgiveren og borgeren. Socialrådgiveren skal gøre alt i sin magt for at vise at hun er anerkendende og tillidsfuld (Harder og Nissen 2005:69-70).

Desuden påpeger Peter Højlund og Søren Juul at kränkelsen sker når socialrådgiveren tror at hun bedre ved hvad der er bedst for borgeren. Hvis borgeren ikke gør hvad socialrådgiveren siger så bliver det blive betragtes som manglende samarbejdes fra borgerens side og her har socialrådgiveren frit slag til hvad hun synes der er bedst for borgeren (Højlund og Juul 2005:51).

Ifølge Honneth skal samfundet have en reel anerkendelse af det enkelte individs ret og værd. Det nytter ikke noget med formelle rettigheder hvis de ikke bliver fulgt. Der skal være en samfundsmæssig legitimering af individet og rettigheder for at individet kan anerkendes som et handlende rets-subjekt. (Højlund og Juul 2005:28 og 51).

Kvinderne bliver derfor ifølge Honneth ikke anerkendt. Rettighederne bliver ikke fulgt og kvinderne står uden penge på lommen og de kan ikke betale deres regninger.

Udover økonomi er oplevelsen af hjælp fra kommunen også vigtigt i forhold til at forstå vores informanternes situation. Deres oplevelser i forbindelse med kommunen fyldte meget i forhold til vores interviews. Ifølge Honneth kan oplevelsen af manglende anerkendelse give individet en oplevelse af at miste sin værdighed (Ibid.: 28,52).

Nedenstående citat fortæller at Asma ikke oplever at hun er integreret i kraft af sin manglende uddannelse. Hun fortæller om en oplevelse af at blive negativt forskelsbehandlet i det offentlige system pga. etnicitet og religion. Asma fortæller således: *”Det er ikke nok at jeg har været i flere praktikker. Hun vil have jeg skal i en mere praktikplads, så mit sprog kan blive bedre. Jeg ved at det er fordi jeg er udlænding, at hun sender mig i de her gratis praktikker. Hun havde ikke sagt at jeg havde ret til gratis transport så jeg betalte selv for bussen.”*

Joana fortæller: *”Der kommer tit kvinder som taler om lovgivningen og hvad deres sagsbehandler har gjort. Jeg havde en kvinde i sidste uge, som græd af det hendes sagsbehandler, havde udsat hende for. Kvinden følte sig ikke anerkendt af systemet og følte sig uretfærdig behandlet. De her kvinder kommer her i klubben fordi de ved vi kan vejlede dem og være bisidder, hvis de har behov for det.”*

Ud fra ovenstående citater oplever kvinderne at blive udelukket og fritaget deres frie valg pga. deres etnicitet. De oplever at de ikke får de samme rettigheder som de øvrige borgere i samfundet (Honneth 2006:176-178). Asma oplever at blive ekskluderet og oplever ikke at blive integreret, da hun er kommet i utallige praktikpladser, men kan ikke få et arbejde i kraft af sin etnicitet og religion. Desuden bliver hun ikke rigtig vejledt i forholdt til hendes ret til bustransport. Den intersubjektive anerkendelse i de tre sfærer er forudsætningen for den sociale sameksistens Dette formår med anerkendelsesteorien forstås som en juridisk krænkelse i den retslige sfære (Ibid.: 130).

Delkonklusion

Når kvinderne oplever at deres rettigheder bliver krænkede, er det kun fordi de har kendskab til hvilke rettigheder der findes. Men i mange tilfælde ved kvinderne faktisk slet ikke hvilke rettigheder de er

berettiget til, netop på grund af deres begrænsede sprog og brugen af fx e-Boks. Kommunerne formår derfor tilsyneladende ikke at informere kvinderne. Dette kan umiddelbart ses om forsømmelse af vejledningspligten jf. FVL §752.⁸

Vi kan dog ikke umiddelbart underbygge den påstand med empiri men vi kan konstatere at oplevelsen af ikke at blive ordentligt vejledt og generelt dårligt behandlet er gældende for mange af vores informanter. Når kommunen ikke formår at underrette og vejlede kvinderne, kan det muligvis skyldes vanskelighed med at kontakte dem. Mange af kvinderne taler ikke dansk eller kan ikke finde ud af at bruge deres e-Boks grundet sprogbarriere. Som gør det svært for kommunerne at komme i kontakt med kvinderne. Denne manglende vejledning kan vi ifølge vores informanter forstå bliver erstattet af bydelsmødres klub. Personale kan bidrage med at skabe viden om hvad kvindernes rettigheder indebærer. Men også nogle af de frivillige kvinder kan fungere som vejledere for de andre. Nogle af de frivillige bliver nemlig uddannet af bydelsmødre og kan fungere som blandt andet bisiddere, men vigtigst af alt som en støtte til at skabe udbredelse af viden om rettigheder. Dette skaber ikke kun nyttig viden men også relationer kvinderne imellem.

Analyse del 2 – Netværk og anerkendelse

I den her del af analysen vil vi analysere forskningsspørgsmålet: Hvordan oplever kvinder med anden etnisk baggrund at bydelsmødre understøtter deres følelse af at blive værdsat i det danske samfund?

Her ser vi på kvindernes syn på hvilken betydning en café har for dem og deri deres netværk. Vi ser også på bydelsmødrenes syn på caféens betydning. Til dette anvender vi den retslige sfære og den

⁸ <http://aktindsigtshaandbogen.dk/sagsdisciplin/vejledningspligt-fvl-7.html>

solidariske sfære. De fleste af vores informanter giver udtryk for at de får hjælp af bydelsmødre med ting som de selv ikke kan finde ud af.

Kvinder med anden etnisk baggrund og de frivillige og ansatte bydelsmødre som vi har interviewet, giver udtryk for at kvindernes netværk er svagt, da det udelukkende består af andre flygtninge og indvandrere. Kvinderne har brug for flere danske relationer for at føle styrke deres netværk og forbedre deres liv.

De følgende citater understøtter hver især argumenter for at kvinderne har et svagt netværk, og beskriver hvilken betydning caféen har for dem.

Netværk

Asma fortæller således: *“Jeg har en dansk underbo som jeg flere gange har budt på kurdisk mad. Hun vil desværre ikke tage imod det og siger hun ikke spiser mad med krydderier. Jeg bliver selvfølgelig ked af det. Jeg tror mere det skyldes at jeg har tørklæde på.”*

Asma vil altså have et dansk netværk, men føler sig gang på gang afvist i kraft af hendes udseende eller påklædning.

Dejin fortæller: *“Jeg har altid ønsket at få en frivillig ven eller familie fra Røde Kors, men det er desværre ikke lykkedes mig at finde en. Jeg vil have en frivillig ven så jeg kan styrke mit danske sprog og så jeg kan have et dansk netværk.”*

Kvinderne påpeger at de ønsker at have et dansk netværk, så de kan styrke deres danskkundskaber og blive integreret i det danske samfund. Shadiya siger således: *“Jeg var ensom og havde intet netværk, før jeg var bevidst om at caféen fandtes. Her kommer jeg og får hjælp til mine ansøgninger til kommunen. Jeg har også fået venner nu som også ses med ude. Før i tiden vidste jeg ikke hvor jeg skulle henne, fordi jeg ikke kendte nogen.”*

Dejin fortæller:

”Hvis bydelsmødrene ikke havde hjulpet mig, så ved jeg ikke hvor jeg var i dag.” Hun siger desuden: ”Jeg kan ikke så meget dansk, og kommer til caféen for at få oversat mine breve, her i klubben laver vi aktiviteter som jeg elsker. Før jeg kom i klubben, kunne jeg ikke så meget dansk. Her taler vi alle dansk og på den måde styrker det mit sprog. Jeg er ikke fløv for at tale dansk længere, fordi der er mange ligesom mig. Jeg fik hjælp med mit sprog af en dansk pige som arbejder her frivilligt. Hun har mange gange hjulpet mig med mine lektier.”

Vores informanter identificerer sig med de andre kvinder som kommer til bydelsmødre caféen og de etnisk danske bydelsmødre. Kvinderne får oplevelsen af vejledning, støtte og tilhørsforhold i caféen, som har betydning for deres valg af den sociale integration igennem deltagelse i det civile liv. Desuden oplever de at caféen hjælper dem med styrkelse af deres danske sprog. Ydermere oplever de at der er mange ligesom dem, og derfor er de ikke generte for at tale dansk. Nogle påpeger at de havde et svagt netværk tidligere, men at de nu har fået venner og er ikke ensomme længere. Med Honneths anerkendelsesteori kan man forstå, hvorfor kvinderne søger deres civile liv igennem en socialfaglig klub, der ligesom dem selv er udlændinge, indvandrere og muslimer. Den frivillige medarbejder Joanna udtaler: *”Kvinderne kommer fordi de intet netværk har. De er ensomme og har behov for hjælp, da de ikke kan det danske sprog. Her kan de få hjælp til alt. De her kvinder kommer her fordi her finder de hjælp til fx skolesamtaler, hvis deres børn har nogle problemer, hjælper vi med at løse dem.”*

Vi hjælper dem også med at lytte og vise empati og respekt, så de på den måde får tillid til os. I starten er de fleste bange for at fortælle deres historier, så vi plejer vi fortælle dem at vi har tavshedspligt og ikke vil fortælle noget til kommunen. Så åbner de sig for os og fortæller om deres problematikker.

Anerkendelse

Sanne som er ansat i caféen fortæller: *”Jeg synes at anerkendelse og respekt og empati er nøgleordene i virkeligheden. Jeg synes at det er sindssygt vigtigt når en kvinde kommer og vil have støtte ift. til en given problematik. Respekten og empatien er næsten mere vigtigt end den faktiske vejledning der bliver givet.”*

Caféen er et sted hvor oplevelsen af tryghed og oplevelsen af at blive lyttet til er til stede. Et sted hvor der kan skabes klarhed over kvindernes muligheder. Kvinderne oplever at deres netværk bliver styrket, og desuden har caféen også styrket deres sprog. Sanne fortæller videre:

”Jeg tror at vi alle giver støtte og vejledning i cafeen, men sommetider er der nogle sårbare mennesker og så får man lidt medlidenhed med dem. Der var en ung pige som var løbet hjemmefra og havde behov for hjælp. Det jeg kunne hjælpe med, var at give hende en følelse af tryghed samt lytte til hende og støtte hende.”

Citatet tydeliggør at Sanne lægger vægt på at lytte aktivt og at have tålmodighed. Det knytter sig sammen med en bestræbelse på at skabe større klarhed over kvindernes udfordringer: *”Vi er en cafe som ikke jo bare løser folks problemer, men vi er et sted hvor vi aktivt lytter til folks problemer og på den måde kan vi vejlede med problemet.”*

Citaterne betoner at cafeen er et sted, hvor elementer som anerkendelse, empati, aktiv lytning og respekt bliver betragtet som nødvendige i mødet med kvinderne. Disse elementer er byggestenene som danner grundlag for en god oplevelse hos kvinderne. De fremhæves som essentielle og nødvendige for at skabe forståelse og mening af den givne situation i mødet med de kvinderne. I den forbindelse italesætter de frivillige og de ansatte hvilken betydning anerkendelse, aktiv lytning og respekt kan have for kvinderne. Det bidrager til at de oplever sig hørt og anerkendt.

I nedenstående citat står det klart, at anerkendelse opleves som et element der kommer i konflikt med lovgivning. Det er desuden klart at det knytter sig sammen med en retfærdighedsfølelse:

”Der kommer tit kvinder som taler om lovgivningen og hvad deres sagsbehandler har gjort. Jeg havde en kvinde i sidste uge, som græd af at hendes sagsbehandler, havde udsat hende for. Kvinden følte sig ikke anerkendt af systemet og følte sig uretfærdig behandlet. De her kvinder kommer her i klubben fordi de ved vi kan vejlede dem og være bisidder, hvis de har behov for det.”

Joanna fortæller om den store mistillid til det offentlige system:

”De tror at vi samarbejder med kommunen og de vil derfor ikke altid åbne sig op for os. De trækker sig fra kommunikationen, og så kan vi jo heller ikke hjælpe dem. Det er først når de har gået her i et stykke tid, og efter de har talt med nogle andre kvinder som går her, at de begynder at fortælle om sig selv.”

Kvinderne er først usikre på medarbejder, indtil de lærer dem at kende og får så tillid til dem efter et stykke tid. Det bliver tydeliggjort at anerkendelse tillægges stor betydning. Det er kvindernes oplevelse af situationen der er udgangspunktet:

Sanne fortæller: *”At anerkende kvinderne er meget vigtigt selvom jeg ikke altid er enig med deres syn på forskellige emner. Kulturen er meget anderledes. Der er så mange elementer af deres kultur som man ikke kan forstå, lige meget hvor meget man sætter sig ind i den.”*

Ifølge Morten Ejrnæs erstatter samfundet frivillige i stedet for professionelt offentligt socialt arbejde, da det er billigere for staten. Desuden er der ved det frivillige arbejde mindre tendens til komplekse magtforhold (Harder & Nissen 2005:99). Det kan derfor konkluderes, at caféen støtter kvinderne i deres følelse af at være værdsat i det danske samfund. De formår at bidrage til at kvinder med anden etnisk baggrund opnår deres rettigheder via den støtte og vejledningen, som bydelsmødrene er i stand til. Det kan fx være når de er med som bisidder i et møde i kommunen eller på børnenes skole. Bydelsmødrene prøver så vidt muligt at vise kvinderne med anden etnisk baggrund empati, respekt samt at være aktivt lyttende og på den måde får kvinderne tilladt til dem, og tør at fortælle deres hemmeligheder til dem. Ydermere får de styrket deres selvforhold og tillid, da de ikke føler sig dårlige til sproget da mange ligesom dem behersker det danske sprog på lige fod med dem.

Delkonklusion

De ansatte bydelsmødre anser kvinderne med anden etnisk baggrunds netværks som svagt, da de har begrænsede relationer til etniske danske familier og venner. Deres relationer består primært af udlændinge og indvandrere med samme kulturelle praksisser og religion. Der er en tendens til at flygtninge og indvandrers netværk udelukkende består af deres egen kultur og religion, som består af store grupper og fællesskaber med flygtninge og indvandrere. Dette kan udmøntes som solidarisk anerkendelse, som ifølge Honneth opnås gennem positiv deltagelse i fællesskaber og grupper i

samfundet. Den solidariske sfære sker gennem relationen til fællesskabet, gruppen eller samfundet, hvor kvindernes deltagelse og engagement bliver anerkendt. Kvinderne indgår i et fællesskab, som de kan kende sig selv i og bliver anerkendt for deres engagement. Gennem fællesskabet bliver kvinderne anerkendt for deres bidrag til fællesskabet og samfundet (Honneth 2006:12).

Via kvindernes sociale netværk kan de opnå selv værdsættelse, som er essentielt for deres identitet. Solidaritetssfæren skiller sig ud fra de andre sfærer ved at den både er en emotionel og en fornufts baseret sfære, da solidariteten både kan være emotionel og fornuftsbaseret; det skal kunne fungere regulerende i sociale relationer. Derfor bliver mennesket anerkendt for dets unikke egenskaber og bidrag til fællesskabet. Derfor er det kvinderne i fællesskabet og det fødselsmæssige sammenhold der skaber anerkendelse i fællesskabet eller gruppen.

Alle mennesker har ret på anerkendelse som er en universal betingelse for at mennesket kan udvikle en velfungerende identitet. Et menneske som ikke bliver anerkendt, fratages dets værdighed, og sådan et menneske kan man ligeså godt dræbe det menneske, påpeger Højlund og Juul, og det er uanset hvordan situationen ser ud. Det er væsentligt at have for øje at det ikke er alle borgere man som socialrådgiver kan give det de ønsker, da det sommetider kan stride imod lovgivningen eller det kan skade borgeren mere end det gavner.

Den gyldne regel i det sociale arbejde handler om at det sociale arbejde skal tage afsæt i borgerens vision af det gode liv. Her kan anerkendelsesetikken træde i karakter. Som kan bidrage til menneskelig opblomstring, som handler om (Højlund og Juul 2005:60-61). Den etiske autonomi bør tage afsæt af det etiske grundlag for det sociale arbejde, når det sociale arbejde omsættes til praksis. Det sociale arbejde i praksis bør bygge på anerkendelse af etisk autonomi. Selvom socialretten handler om at værne om borgerens ret til etisk autonomi, bliver dette desværre ikke overholdt i praksis. I stedet er der fokus på økonomiske aspekter og nye management spektre som handler om at yde for at nyde og alle skal på arbejdsmarkedet uanset tilstand. Dette resulterer at borger i det offentlige system har en oplevelse af krænkelse og mangel på respekt. De føler sig usynliggjort og stigmatiseret (Ibid.:60-61).

Analyse del 3 – Kulturforståelse

I denne del af analysen vil vi undersøge forskningsspørgsmålet:

Hvilken kulturforståelse findes der blandt kvinder med anden baggrund og bydelsmødre?

Vi vil undersøge hvorledes kultur tillægges mening og fungerer i praksis. Dette diskuterer vi ved at holde det observerede materiale op mod vores interviews. Vi analyserer temaerne religion, beklædning og tilhørsforhold, da vores informanter gav udtryk for at de var væsentlige ift. til deres integration. Her anvender vi de to kulturforståelser, samt flere studier der viser kulturel kategorisering.

Kvindernes kulturelle baggrund viser sig at være en forudsætning for bl.a. at forstå de problemstillinger den enkelte kvindes situation rejser. Kvindernes kulturelle baggrund kan ses ud fra forskellige perspektiver, hvorfor der er forskellige kulturopfattelser på spil i caféen. Kvindernes kulturelle baggrund bliver bl.a. talt om som en barriere for det konkrete møde hvor en manglende forståelse for de danske normer og værdier bliver tillagt værdi for kvindens forudsætning for at forstå sin situation.

Der vil i den følgende analyse undersøges, hvordan kulturelle praksisser har en indflydelse på arbejdsmarkedet og uddannelse. Vores empiri peger på at nogle af kvinderne føler sig diskrimineret og fremmedgjort i forbindelse med at komme tættere på arbejdsmarkedet eller i deres relationer med deres klassekammerater. Mange af de interviewede oplever at deres kulturelle praksisser, deres religion og deres påklædning har en betydning i forhold til at komme tættere på arbejdsmarkedet eller at få sig en uddannelse. I det nedenstående vil vi udfolde de kulturopfattelser der er på spil og som giver anledning til forskellige perspektiver i mødet med kvinderne med anden etnisk baggrund. Da der er flere etniske danske medarbejdere i caféen, finder vi det væsentligt at analysere på deres kulturforståelse.

Kulturforståelse

Medarbejderen Sanne fortæller:

”Nogle gange skal kvinderne vises særlige hensyn, fordi de enten kommer for sent eller ikke kan finde ud af at holde aftaler, og sådan ting er vi ikke vant til i Danmark, især ikke når de tager veninder med, og så griner de højt eller larmer en del.”

Ifølge Johansen har Sanne en essentialistisk kulturforståelse, hvor man kigger på kulturen som noget grundlæggende ens for alle etniske grupper. Sanne oplever at der eksisterer kulturelle forskelle i forbindelse med kvinderne. Den kulturelle baggrund har altså betydning for medarbejderen:

”Man kan godt fornemme det kulturelle, men det er ikke fra min side. Det er mest fra kvindernes side. Jeg ved jo godt at jeg arbejder i en klub hvor der kommer kvinder med anden etnisk baggrund, som jeg skal støtte og vejlede.”

Det er her tydeligt at en opfattelse af kultur knytter sig sammen med forskellige normer som har betydning når kvinden kommer i cafeen. Men det gøres også klart at man ikke skal tillægge det for stor betydning:

Sanne fortæller: *”Altså det har en betydning, men jeg tror ikke man skal tillægge det alt for meget betydning. Man kan sige at de også er mennesker ligesom os, og forstår empati og respekt. Hvis man kan respektere dem, have empati med dem og støtte dem, så behøver man ikke at tænke på deres kulturelle baggrund.”*

Det er tydeligt at den kulturelle baggrund knytter sig til forskellige normer. Sanne fortæller således: *”Sommetider kommer nogle kvinder kommer med tunge sager, som fx, at de er blevet tvunget ind i et ægteskab. Sådanne ting kan vi som danskere ikke acceptere.”*

Det ovenstående citat påpeger at når det handler om tunge sager som tvangsægteskaber, tillægges de kulturelle praksisser en stor betydning, og Sanne påpeger at der er nogle ting man som dansker ikke kan anerkende. Kulturen spiller ind ift. kvindernes oplevelse og reaktion på problemet, men kulturen har mindre betydning i mødet med den ansatte i caféen. Sanne fortæller således: *”Engang kom en mor hvor hendes søn havde begået kriminalitet, og græd og sagde hvad skal jeg sige til folk, man er som en mor selvfølgelig ulykkelig over at ens søn begår kriminalitet og det var fra nogle æresbegreber og ikke så meget betydningen af det han havde gjort.”*

Ovenstående citat fremhæver at kulturen har stor betydning og at kvinden ikke ser det fra et samfundsrelateret problem men mere som en ære-relateret problem.

Ifølge Johansen har Sanne en essentialistisk kulturforståelse hvor man kigger på kulturen som noget grundlæggende ens for etniske grupper. Sanne oplever at der eksisterer kulturelle forskelle i forbindelse med kvinderne.

Kvindernes kulturelle baggrund tillægges en vis betydning, men der er forskellige kulturopfattelser i caféen. Opfattelserne fra de ansatte kommer til udtryk i mødet med kvinderne som kommer i caféen. Derudover blive de kulturelle spektre tillagt værdi med forskellige perspektiver. Dette viser sig bl.a. i den betydning de tillægger kulturelle normer og værdier.

Flertallet af vores informanter giver udtryk for, at deres religion og påklædning kan være en barriere i forhold til at komme ud af den offentlig forsørgelse.

Når vi bruger begrebet kultur taler vi om et begreb der dækker over alle kulturelle former som også omfatter islam. Vores empiri viser at kvinderne oplever at de gør alt for at leve op til de forventninger danske arbejdspladser og praktiksteder stiller op til dem. Samtidig lever de op til deres kultur i form af de går med det islamiske hovedtørklæde og beklædning samt at ikke spise svinekød. Da fastholdelse af deres kultur og heri religion har stor betydning for dem i form af symbolsk og følelsesmæssig betydning. Vores informanter søger efter mangfoldighed idet de føler sig diskrimineret og føler sig anderledes og ikke velkommen. De føler at de bliver udnyttet til gratis arbejdskraft og selvom nogle arbejdsgivere lover dem et job efter praktikken bliver det ikke efterlevet.

Religion og påklædning

Shadiya som har været på flere praktikpladser udtrykker: *“Jeg føler at jeg er blevet groft udnyttet. Jeg har været på fire praktikpladser og alligevel vil de ikke give mig et arbejde. De siger at det er fordi jeg har tørklæde på. Kunne de ikke se det, da jeg var i praktik? Jeg har endda taget mit tørklæde af i arbejdstiden i den sidste praktik. Det fik jeg heller ikke noget ud af.*

Shadiya mener at hun er blevet udnyttet af arbejdsgivere og at hun ikke kan få et arbejde grundet hende tørklæde. Selvom hun fik sit tørklæde af i arbejdstiden, kunne hun ikke blive ansat. Hun illustrerer her, at fordi hun er muslim bliver hun udstillet som en anderledes person. Ifølge Geertz får man først øje på

kultur når man har set noget anderledes. Det er først her man opfatter det som noget kulturelt (Hasse og Catrine 2002:15).

Ifølge Marianne Gullestad er idealet om lighed problematisk i de nordiske lande, da menneskene opfattes som forskellige. Netop fordi der er en opfattelse af, at den som er forskellig, mangler noget væsentligt. Forestillingen om at muslimerne er en trussel mod det danske samfund, får samfundet til at betragte muslimerne som anderledes gennem et krav om lighed. Hun påpeger, at forestillingen om at muslimerne er anderledes, indebærer at muslimerne ikke kan blive anerkendt som borger der hører til det danske samfund. (skytte 2017. 380-381)

Shadiya fortæller videre den første praktik var min chef så led, at hun sagde jeg blev nødt til at smage på en pølseret som var lavet af svinekød. Jeg sagde selvfølgelig nej til det. Hun spurgte: 'Hvordan ved du så hvordan maden smager?' Jeg spurgte om en af de andre ikke bare kunne smage på det. Jeg ved godt at jeg bliver stillet i et dårligt lys og at jeg ikke kan være ligesom de andre. Men jeg er muslim og er nødt til at passe min religion også. Jeg føler mig uvelkommen og ensom. Hvorfor kan de ikke forstå at jeg er muslim og altså ikke må spise svinekød?"

Citatet illustrerer at Shadiya møder kulturelle barrierer grundet hendes tro. Hun føler sig ikke velkommen og føler sig udenfor normen på arbejdspladsen. Hun erkender at hun ikke spiser svinekød, samtidig siger hun at hun ikke kan give afkald på sin tro. Hun antyder til, at arbejdspladsen skal kunne rumme hende og forstå hendes kultur og tro.

Ifølge den essentialistiske kulturbegreb er kultur en stabil størrelse og kan ikke ændres hos individet. Derfor er Shadiya bærer af sin kultur, som hun tænker og handler igennem. På den anden side har Shadiya i det felt hun færdes i formået at ændre sin kultur til den relationelle kultur i kraft af at hun vælger at tage sit tørklæde af i arbejdstiden (Johansen Schepelern (2007:29).

Asma fortæller: "Der er efter min mening for meget fokus på udlændinge og indvandrere i medierne. Jeg synes ikke at der bør være så meget fokus på det mere. På den måde har man som udlænding måske bedre mulighed for at komme ud på arbejdsmarkedet og få sig et liv."

Citatet hentyder til at Asma føler at hun bliver stemplet på forhånd, selvom hun hverken er kriminel eller en ballademager. Hun synes at fokuset på integration og udlændingedebatten måske skal ændres en smule, så man som et almindeligt menneske også kan få sig et arbejde.

Dette kunne vi også observere i cafeen. Vi kunne observere en kvinde der kigger på sin telefon og læser danske nyheder på arabisk. Lige pludselig siger hun, *”Jeg er bare så træt af det danske mediebillede, det hele handler om udlændinge og indvandrere.”*

Khadija fortæller: *”Jeg tror faktisk vi alle kommer til cafeen fordi vi gerne vil beholde vores kultur og normer, fordi her kommer vi alle fra forskellige lande men vores kultur er ens.”*

Mens vi observerer, kigger en af kvinderne ud ad vinduet og kalder på en forbigående på arabisk og råber: *”Hey, kom forbi os i caféen i aften.”* Vi ser igen at kvinderne bærer kultur og religion med sig uanset hvor de færdes. Dette gør de på baggrund af deres essentialistiske kultur.

Khadija fortæller: *”Jeg kommer faktisk til cafeen, fordi vi får undervisning om det danske samfund. Jeg vil så gerne lære de danske regler og normer at kende. Jeg har faktisk tilmeldt mig til ridning.”*

Her kan vi se at Khadija faktisk er i gang med at ændre sin kultur, da hun gerne vil ud at ride og indgå i relationer. Det er her i relationerne at man som menneske kan ændre sin essentialistiske kultur til den relationelle kultur, hvor man ændrer egen kultur via relationer til andre kulturer. Det kunne vi også observere i cafeen. I forbindelse med et interview var der samtidig noget idrætsundervisning, hvor flere af kvinderne deltog. Vi kunne observere at kvinderne dansede til dansk musik og en kvinde sagde: *”Det er altså god musik, jeg elsker dansk musik”.*

Slutteligt kan det opsummeres, at påklædning og religiøsitet kan udgøre barrierer i forhold til at komme tættere på arbejdsmarkedet og at blive integreret i det danske samfund. Kvinderne føler sig stemplet og stemplingen kan forårsage dårlige sociale fællesskaber. Vores interviewede kvinder påpeger, at den måde flygtninge og indvandrere bliver omtalt i medierne af politikere er med til at stemple kvinderne.

Shadiya påpeger i et citat at hun bliver udpeget som doven og en anderledes person i kraft af hendes kulturelle baggrund. Det er med til at begrænse tilknytningen til det danske arbejdsmarked mener

kvinderne. Kvinderne hentyder til at det store politiske fokus på omhandler integration og stramninger i lovgivningen på udlændingeområdet er med til at stigmatisere flygtninge og indvandrere. Det mener de kan føre til dårlig integration og det skader dem som allerede er på arbejdsmarkedet. Her kan man ifølge Honneth sige at kvinderne ikke bliver anerkendt af det offentlige system, og heller ikke fra arbejdsgivere.

Tilhørsforhold

Den kulturelle baggrund, dårlig integration, og religion samt sproget begrænser kvindernes i forhold til jobmuligheder på arbejdsmarkedet, og dermed tilhørsforhold.

Dejin fortæller: *”Jeg tror ikke at vi forstår det danske samfund. Vi ved ikke engang hvad integration betyder. Det kan skyldes kulturen, religionen, sproget, og mange andre ting.”*

Dejin mener at kvinderne har svært ved at integrere sig i det danske samfund, og pointerer at kvinderne holder fast i egen kultur fra hjemlandet. Det vanskeliggør dem i at komme tætte på arbejdsmarkedet. Hun indikerer, at hun har et ret dårligt tilhørsforhold til det danske samfund.

Dette kunne vi også observere i cafeen, da kvinderne havde et oplæg omhandlende det danske samfund. En syrisk kvinde siger til en af de andre: *”Hvorfor skal vi hører på hende der? Jeg har ikke lyst til at ændre min kultur.”*

Igen ser vi at kvinderne har den essentialistiske kultur med sig da de giver udtryk for at de ikke engang ved hvad integration går ud på. Dejin beskriver kvindernes stærke tilknytning til deres hjemland. Kvinderne tager deres kulturelle bagage med sig uanset hvor de færdes og uanset i hvor lang tid de har boet i Danmark. *Dejin fortæller således:*

“Jeg føler stadig at jeg bor i Mellemøsten og ikke i Danmark. Især da jeg bor på Nørrebro, og her kan man få alt det man kan få i mit eget land, man kan få den samme kebab som man kan få i min hjemby. De mennesker der bor her, er næsten alle med anden etnisk baggrund og de er alle muslimer, så man føler sig hjemme. Alligevel vil man gerne hjem på et tidspunkt, fordi man ikke bliver accepteret af

danskerne. Min kusine har boet i Danmark i 40 år og hun taler om at flytte tilbage. Hun føler sig stadig ikke integreret efter 40 år.”

Dejin indikerer at en så stærk tilknytning til hjemlandet og de kulturelle praksisser gør det svært for kvinderne at finde arbejde i Danmark, og hun påpeger at mange af flygtningene i dagens Danmark mentalt stadig bor i deres eget hjemland, selvom de har boet i Danmark i 40 år. Dejins citat er interessant da det viser sig at hun er klar over at de kulturelle praksisser og tilknytning til hjemlandet udgør en barriere for at komme på arbejdsmarkedet. Hun mener selv at det danske samfund ikke giver folk med anden etnisk baggrund lov til at integrere sig, da de bliver holdt ude af fællesskabet og bliver betragtet som anderledes og afvigere.

Shadiya fortæller: *”Jeg er sikker på, at min sagsbehandler ikke forstår mig. Hun forstår ikke min kultur og hvor jeg kommer fra.”*

Shadiya mener at sagsbehandleren ikke forstår kvindens kultur. Ifølge Marianne Skytte kan en essentialistisk kulturforståelse være problematisk i forhold til at forstå en udlænding eller indvandres situation. Da sådan en kulturforståelse kan være en barriere i forhold til at analysere borgers situation. Desuden er den med til at, fastlåse muligheden for at anerkende borgeren. Desuden påpeger hun, at en person med majoritetsbaggrund vil have det sværere med at sætte sig ind i borgerens sted, men vil mere fokusere på kulturen.

Sumaya forestiller sig i nedenstående citat hvordan det ville være, hvis hun havde lys hud med blå øjne og ikke havde hovedtørklæde på. Sumaya fortæller:

”Hvis jeg ikke havde tørklæde på og havde blå øjne og lyst hår, ville jeg måske få det nemmere i Danmark. Jeg ville hurtigt få et arbejde. Min brors ekskæreste som er bosnier, er ikke muslim og er helt lys i huden. Hun har det så nemt. Folk tror hun er dansker. Det er så fedt – bare det var mig.”

Sumaya beretter i ovenstående citat, at hvis man har ligheder med etnisk hvide danskere, altså blå øjne og lyst hår, kan det være med til at komme tættere på arbejdsmarkedet. Man kan tolke Sumayas citat som at hun i så stor grad lægger vægt på etnicitet og udseende. Hun fortæller, at hvis man som flygtning eller indvandre fralægger sig den bagage af kultur man har med sig og begynder at integrere

sig og tilpasser sig de danske normer og praksisser, vil man have det nemmere ved at komme tættere på arbejdsmarkedet. Hun påpeger at hun ville ønske at være i sin brors ekskærestes sted, altså at være lys og have det lige så nemt som hende i Danmark.

I det følgende citat har Sumaya en formodning om at hun er gået glip af en ansættelse på grund af sin beklædning. Sumaya føler sig afvist grundet sit islamiske tørklæde og beklædning. Sumaya fortæller således: *”Jeg har søgt så mange jobs fordi min sagsbehandler er efter mig. Selvom jeg bliver afvist, skal jeg søge jobs. De giver mig altid afslag fordi de kan se jeg er muslim og pga. mit tøj. Jeg går jo med jilbab.”*

Det fremgår af ovenstående citat, at Sumaya er klar over at hendes kulturelle baggrund er en barriere for hende i forhold til at søge arbejde. Hun er klar over at religiøse beklædning og hendes fremmede kultur og symboler fra hendes oprindelseskultur gør, at arbejdsgivere i det danske samfund betragter hende som afviger og anderledes.

Ud fra citatet kan vi fortolke os frem til at Sumaya gerne vil beholde sine kulturelle praksisser og sit tilhørsforhold til sin egen religion samt kultur. Hun viser det via sin påklædning, altså både jilbab (en lang sort kjole) samt hijab (hovedtørklæde).⁹

Da Sumaya har jilbab på, føler hun at hun har det sværere i forhold til at komme på arbejdsmarkedet. Derfor skiller Sumaya sig ud fra andre; i kraft af at hun har det islamiske beklædning på. Det viser i hvor høj grad hun vægter tilhørsforholdet til sit eget hjemland. Hun oplever helt konkret, at hun bliver frataget sin ret til religionsfrihed på arbejdspladsen. Det bidrager ikke til hendes motivation for at blive

⁹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Jilb%C4%81b>,

en del af det danske samfund. Det føles derimod som en krænkelse, som kommer til udtryk i en oplevelse af at muslimer ikke kan være danskere.

Asma kommer fra Syrien og har boet i Danmark i fem år. Hun er gift og har to børn. Hun gik ikke med det muslimske hovedtørklæde før hun kom til Danmark. Hun fortæller således:

”Hver gang jeg ville i kontakt med danske studerende i min hf-klasse ville de mig ikke. De svarede ikke tilbage eller så gik de deres vej. Hvis jeg spurgte om de ville lave lektier med mig, sagde de nej, medmindre læreren sagde vi var nødt til at arbejde i grupper. Det er ikke min skyld at vi skal flygte fra et land med krig og komme til et land, hvor vi skal lære deres sprog og kultur. Jeg prøver så meget jeg kan, men jeg kan aldrig blive så god til dansk som andre der har været her i mange år kan. Derfor har jeg valgt at blive mere religiøs og har taget tørklæde på nu. Derfor kommer jeg her på caféen – her taler mange mit sprog og de kan lide mig som jeg er.”

Ifølge Marianne Holm Pedersens studie, mener udspurgte irakiske kvinder at de er nødt til at søge mod fællesskaber med andre muslimske kvinder, selvom de ivrigt prøvede på at søge danske fællesskaber, oftest uden held. Hos andre muslimske kvinder kunne de opnå social anerkendelse. En af grundene er deres islam. Ifølge Pedersen betyder religion betyder mere for dem her i Danmark end da de var hjemme i Mellemøsten.

Bogen Islam og Muslimer i Danmark beskriver muslimer som mennesker der vil gøre alt for at beskytte deres religion, som de føler er truet. Det resulterer i at muslimerne bliver mere religiøse end de var tidligere. Selvom religionen ikke havde en stor betydning i deres liv tidligere. Det skyldes at muslimer den muslimske verden er kommet under stort pres efter den 11. september 2001. Yderligere er begrebet integration blevet afløst af politiske tiltag og dermed er mange tiltag blevet tilføjet, f.eks. terrorlovgivningen og stramninger på udlændingeområdet (Pedersen og Rytter: 9-11).

Et nærliggende eksempel på ovenstående er med Asma som ikke gik med tørklæde i Syrien, men nu bærer tørklæde efter hun kom til Danmark. Hun forsøgte ivrigt at integrere sig i det danske fællesskab, men hun blev altid kategoriseret som ”muslimen” og blev fortalt, ”jamen du er jo ikke dansk, du bærer tørklæde og har mørk hud.”

Khadija kommer fra Syrien, er 53 år gammel, og bor sammen med sine tre børn som er over 18 år. Hun fortæller: *”Jeg forstår ikke hvordan man kan gå i en klasse hvor 90% er 18-20 år og jeg er 53 år. Jeg føler mig ikke velkommen, også på grund af mit sprog. Jeg kom til Danmark for 8 år siden men kan aldrig lære sproget, det er virkeligt et svært sprog. Mange gange siger de unge til mig, ’du kan jo ikke lave den her opgave, du kan ikke engang dansk’.”*

Man kan sige at Khadija har de samme udfordringer som Um Zainab der var i sine 60ere, som Marianne Holm Pedersen har lavet et studie om. Hun kunne på grund af sin alder heller ikke få relationer til sine klassekammerater. På samme måde har Khadija ikke formået at skabe relation til sine klassekammerater grundet sin sprogbarriere og sin alder (Olwig og Pærregaard 2007:196-197).

Khadija fortæller videre: *”Jeg var i skolens kantine engang. Da jeg skulle købe mad, sagde ekspedienten til mig at kødet ikke var halal, fordi jeg bærer tørklæde. Så sagde jeg til hende: ’Jeg spiser kød så længe det ikke er svinekød. Jeg spiser ikke kun halalslagtet kød.’”*

Fordi man møder Khadija med tørklæde, tænker man at hun kun spiser halalslagtet kød. På den måde kategoriserer man hende som en religiøs muslim og ikke som en, som blot spiser kødet, så længe det ikke er svinekød. Man kan sammenligne det med Um Zaiab, som også blev kulturelt kategoriseret via sin religion, fordi hun bærer tørklæde.

Ligeledes fortæller Khadija: *”Jeg kan aldrig få et arbejde i Danmark fordi de synes jeg ikke taler godt dansk og fordi har jeg tørklæde på, selvom jeg er uddannet lærer fra mit hjemland og har undervist i mange år op til 9. klasse. Jeg bliver set ned på uanset hvor jeg går, især af ældre mennesker – de er bange for mig. Derfor holder jeg mig til folk fra min egen kultur. Jeg vil ikke være venner med nogen som er bange for mig.”*

Kvinderne med anden etnisk baggrund har dermed nogle egenskaber, der adskiller dem fra det ’normale’; dermed bliver de kategoriseret som anderledes og uden for normen. Når man får øje på kultur, skyldes det, at man har set noget anderledes, som opfattes kulturelt, samtidig bliver kulturen sammenlignet med vores egen kultur, det vi allerede kender og ’de andres kultur’ (Hasse og Catrine 2002: 15).

Shadiya fortæller i nedenstående citat om en episode hun har været vidne til:

”Jeg ved godt at de føler at jeg er anderledes, fordi jeg går med tørklæde. Men sådan er det at komme til et kristent land, når man selv er praktiserende muslim. Men hvis der ikke var krig i mit hjemland, var vi ikke flygtet til et helt fremmed land, som ikke vil os. Engang oplevede jeg at ungt par kiggede vildt meget på mig og de sagde se lige hendes tøj. Jeg sagde ikke noget og gik af bussen.

Shadiya siger at selvom hun bliver diskrimineret går hun sin vej.

Shadiya holder sin religion til sig selv selvom hun går med tørklæde.

Hun fortæller: *”Jeg har altid holdt min religion skjult. Selvom jeg beder 5 gange om dagen, sagde jeg det ikke til min klassekammerater på VUC, indtil jeg en dag indså, at jeg er muslim og ligeså godt kan vise det.”*

Shadiya holder sin religiøsitet skjult for at få en oplevelse af at etniske danskere vil acceptere hende. Kvinderne føler at de bliver kulturelt kategoriseret af etniske danskere, de bliver kategoriseret som adskilt fra alle andre. Shadiya kan ikke være veninder med en etnisk dansk på samme måde som en fra samme kulturelle baggrund. Hun fortæller: *”Jeg talte rigtig godt med en dansk pige, som gik i den samme klasse som mig. Pludselig ville hun mig ikke mere, efter hun begyndte at spørge mig om min religion og om vi omskærer piger, osv.”*

Nedenstående citat peger på, at Shadiya føler at der er en form for ”os og dem” opfattelse som kommer fra en ekstern identifikation af etniske danskere. Shadiya føler at der sker en social kategorisering af hende og derfor trækker hun sig tilbage og er sammen med veninder fra samme kultur for at undgå at blive stigmatiseret. Hun fortæller videre: *”Jeg synes at jeg hele tiden bliver dømt på grund af min religion.”*

Shadiya føler at hun bliver mødt af fordomme fra etnisk danske elever grundet hendes religion. Derfor søger hun ly til folk med egen kultur og religion. Det at blive dømt og kategoriseret i bokse som ”dem og os”. Dette kunne vi også observere i caféen. Vi kunne observere at kvinder som havde tørklæde og talte samme sprog, sad ved et bord og talte, imens dem der ikke havde tørklæde eller var fra et andet

land, sad sammen. De religiøse kvinder finder sammen på grund af gruppens religiøse sammenhold. og det samme sker med de kvinder som ikke er bærere af det islamiske hovedtørklæde.

Den britiske sociolog Beverly Skeggs har udarbejdet et studie om kvinders arbejderklasser, påpeger at klasse er en central ting i kvindernes liv. Det har dog ikke betydning for deres identitet eller genkendelse. Kvinderne identificerer sig ikke positivt med arbejderklassen og omvendt gør de alt for ikke at blive identificeret som arbejderklasse. Dette resulterer i en negativ identifikation. Det samme sker her med Khadija som ikke kan slippe sin etniske baggrund, religion samt sit udseende. Hun kan ikke identificere sig med etniske danskere, da hun ikke har formået at få respekt fra dem. Det samme sker for Um Zainab som begyndte at tage afstand fra etniske danskere, da hun tænkte at danskere ikke har manéer eller god moral (Olwig og Pærregaard 2007:202-203).

Ifølge én af vores informanter kan skolen i langt højere grad bidrage til en oplevelse af social inklusion. Hendes datter gik på en islamisk skole i København som er lukket ned nu. Hun fortæller: *"På den islamiske skole tog de hensyn til min datter, f.eks. hvis der var ramadan eller Eid. På hendes nuværende skole får hun ulovlig fravær, hvis hun holder fri. Jeg synes altså man skal tage hensyn til os muslimer, når det er vores højtider. "*

Ovenstående citat illustrerer, at vores informant ikke føler at de danske skoler tager hensyn til de muslimske børn. På den islamiske skole følte hun at de blev anerkendt og havde en oplevelse af at være del af samfundet. Men på den nye skole oplever hun, at hendes datter bliver set på som en minoritet, som ikke har de samme rettigheder som den øvrige majoritet i samfundet. hvilket ifølge Honneth kan føre til at de ikke opnår anerkendelse i den retslige sfære.

Delkonklusion

Det kan konkluderes at religion er en barriere ift. til at finde et arbejde. Det er især det islamiske hovedtørklæde der er problematisk. Det er svært for det danske samfund at acceptere at individet ser anderledes ud, primært fordi symbolerne ikke kun handler om udseende, men giver udtryk for grundlæggende værdier der går stik imod danske værdier, som modarbejder integration og det danske samfund som helhed. Kvinderne vi har talt med oplever diskrimination fra samfundet og især fra det

offentlige system. De føler sig usynlige for socialrådgiveren, selvom de fysisk er til stede i kraft af deres religion, kultur og religion. De bliver ikke hørt og set. Uanset hvor syge de er, bliver de sendt i praktik, og selvom arbejdspladser lover arbejde, bliver det ikke efterlevet og det resulterer i at de ikke vil det danske samfund. Mange af dem vi har talt med fortæller at de vil vende til deres hjemland, lige så snart de har mulighed for det De bliver på den måde ekskluderet fra samfundet og det resulterer i at de ikke kan blive integreret i det danske samfund og tværtimod holder afstand fra etniske danskere og holder sig til folk fra egen kultur.

Analyse del 4 – Betydningen af det danske sprog og uddannelse

Vi vil i denne del af analysen svare på forskningsspørgsmålet:

Hvad anser kvinder med anden etnisk baggrund for det væsentlige ift. at blive integreret?

Til dette anvendes Pierre Bourdieus kulturelle kapital, da kvinderne mener at sprog og uddannelse er det vigtigste redskab ift. til at komme på arbejdsmarkedet eller få en uddannelse.

Vi inddrager Bourdieus begreb, kulturel kapital, da vores informanter giver udtryk for at de mangler den kulturelle kapital i form af deres manglende uddannelse og danske sprog. Bourdieu påpeger at kulturel kapital handler om den viden omhandlende, sprog, uddannelse og forståelse af sociale spilleregler i en kontekst, som kan have en betydning for individets positionen i samfundet. Bourdieu pointerer, at uddannelse er en væsentlig faktor for at individet kan begå sig på arbejdsmarkedet, da det styrker individets position i samfundet. Desuden beretter han at teorien ikke handler om hvordan man uddanner, men mere om hvad uddannelse er og gør ved mennesket.

Vi vil herunder undersøge hvor meget uddannelse betyder for vores informanter og om der er forskel mellem kvinder med en uddannelsesbaggrund og dem uden.

Det følgende citat inddrages her, da det siger noget om uddannelsens relevans i forhold til det danske arbejdsmarked.

Citatet fremhæver informantens perspektiv på uddannelse. Dejinfortæller:

“Hvis du har en god uddannelse så er det nemt at få et arbejde, min kusine som har en uddannelse fra hjemlandet er i dag uddannet social og sundheds medarbejder, har et fast arbejde og får god løn. Men hvis man har erfaring, så er det ikke nok. Jeg er jo frisør, men de vil ikke ansætte mig fordi jeg ikke er uddannet frisør.”

Vi lægger mærke til at hun giver udtryk for at hvis man har en uddannelse i Danmark, har man nemt ved at finde sig et arbejde. Citatet giver udtryk for at vores informant føler sig mindre værdifuld når hun ikke har et uddannelsesbevis. Yderligere illustrerer hun fint, at selvom hun har erfaring hjemmefra, så kan det ikke bruges i Danmark.

Shilan fortæller: *”Jeg kom til Danmark på grund af mine børn. Jeg havde et arbejde som skolelærer og fik en god løn. Jeg kom til Danmark så mine børn kan få en god uddannelse”*

Ovenstående citat påpeger at uddannelse altid har været en del af hendes liv, hvilket kan være årsagen til at hun er kommet til Danmark. Hun besidder høj kulturel kapital ifølge Bourdieu. Kapitalen skal forstås både som kropslig og materiel kulturel. Hun har investeret i at få sig en uddannelse og derfor besidder hun kulturel kapital.

Shilan fortæller videre: *”Både min mor og far har en høj uddannelse. Jeg kan huske at da vi var små, måtte vi ikke være hjemme fra skole selvom vi var syge. Mine forældre har altid insisteret på at vi blev til noget, og alle mine søskende har i dag en god uddannelse. Jeg er så glad for at have en uddannelse fra mit hjemland, for nu arbejder jeg også i Danmark.”*

Ovenstående citat illustrerer, at uddannelse betyder meget for Shilan da hun fortæller at hele hendes familie har gode uddannelser. Dette er måske årsagen til at hun ønsker at se sine børn med gode uddannelser. Hun har allerede sikret sig et godt fodfæste på det danske arbejdsmarked.

Yderligere fortæller Asma: *”Jeg kender en pige som er født i Danmark og kan dansk flydende. Hun arbejder i en børnehave i flere år. Jeg ville ønske det var mig. Hvordan skulle jeg også lære et så svært sprog på 5 år?”*

Citatet fortæller at det er nemmere at komme tættere på arbejdsmarkedet, hvis man har gode danskkundskaber. Hun pointerer at det danske sprog er svært at lære. Hvis man sammenligner det med Bourdieus begreb om kulturelle kapitaler, påpeger Bourdieu at det at være i besiddelse af et eksamensbevis kan øge individets jobmuligheder. Derudover påpeger han, at uddannelse kan være en hjælp til forberedelse af individets sociale forhold og dermed have det nemmere på arbejdsmarkedet (Bourdieu, 2006). Med Bourdieus kapitalformer kan vi bedre forstå kvindernes bekymring omkring deres begrænsede danskkundskaber og uddannelse. Vores informanter vægter uddannelse og det danske sprog som en væsentlig kilde til at komme på arbejdsmarkedet, og her kan man fortolke at kvinderne vægter dansk sprog og uddannelse som værdifuld social kapital.

Dejin fortæller: *"Jeg har søgt arbejde rigtige mange steder. Jeg har endda gået rundt med ansøgninger, hvor de i de mindste kunne tage mig i praktik. Men de siger mest at jeg ikke har nogen uddannelse; derfor kan du ikke arbejde hos os."*

Ovenstående citat tydeliggør at være i besiddelse af et uddannelsesbevis er med til at øge kvindernes jobmuligheder på et givent felt. Uden en uddannelse er det svært at finde et arbejde. Asma fortæller: *"Jeg har kun gået i skole til 6. klasse, fordi vi boede i en landsby og efter 6. klasse, skulle man til storbyen. Derfor valgte mine forældre at jeg skulle stoppe med skolen. Jeg tror det er derfor jeg ikke kan lærer dansk, jeg kan jo ikke engang rigtigt bogstaverne fra mit eget hjemland."*

Hun fortæller videre: *"Både min mor og far er analfabeter. De er begge førtidspensionister, fordi de jo ikke rigtigt ikke kunne stille noget om med dem."*

Hvis man ikke har en uddannelse, så har man det svært i Danmark. Det er svært at tage imod uddannelse ifølge Bourdieu, hvis man ikke tidligere har stiftet bekendtskab med en uddannelse eller er vokset op i familier med uddannelsesbaggrund.

Delkonklusion

Man kan spore tydelige forskelle i kvindernes tilværelse. Kvinderne med en uddannelsesbaggrund havde det nemmere med at integrere sig og komme ud på arbejdsmarkedet, mens kvinderne uden

uddannelsesbaggrund ikke havde en kulturel kapital og havde svært med at lære det danske sprog og dermed komme ud på arbejdsmarkedet eller i uddannelse.

Tre af vores informanter har en uddannelsesmæssig baggrund og de resterende er alle uden en uddannelse. Der viste sig et fællesmønster for kvinder med en uddannelse bag sig og dem uden en uddannelse, nemlig at kvinderne med en uddannelse fra hjemlandet var mere interesserede i at komme ud på det danske samfund og integreres.

Vores informanter betragter sproget som det afgørende for at komme ud på arbejdsmarkedet og i uddannelse. De påpeger at manglende sprog opleves som marginaliserings virkning. Sproget er også med til at give kvinderne med anden etnisk baggrund anerkendelse. Det danske sprog er med til at kvinderne kan søge støtte og hjælp og er en adgangsbillet til det danske samfund

Ifølge Bourdieus undersøgelser, har det vist sig at mennesker med en høj kulturel kapital havde bedre forudsætninger for at lære og omgås socialt med andre end mennesker med lavere kulturel kapital. Desuden viser hans undersøgelser, at mennesker med en høj kulturel kapital klarer sig bedre end dem uden (Bourdieu 1997:37-38). Ifølge Bourdieu ville kvinderne, hvis de havde mere kulturel kapital, klare sig bedre til at lære dansk og få en bedre tilværelse i Danmark.

Kapitel 7 – Konklusion

Kvinderne udpeger en række faktorer som er betydningsfulde i forhold til at komme tættere på arbejdsmarkedet. Afsnittets formål er at have in mente, hvad disse fund betyder for vores problemformulering og for det sociale arbejde i det offentlige system. Kvinderne fremhæver især følgende faktorer: Manglende anerkendelse af det offentlige system, uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet, heriblandt praktikpladser.

Alle har ret til anerkendelse. For at et menneske kan udvikle en social velfungerende identitet kræves anerkendelse som en menneskeret.

Systemets rolle viser sig at være meget betydningsfuld for vores informanter. Det bliver i den forbindelse synliggjort af vores informanter, at det offentlige system ikke formår at give kvinderne eller deres familier den nødvendige viden, støtte og anerkendelse som de har behov for. Disse er med til at give dem mulighed for at blive integreret i det danske samfund.

Det er det offentlige systems forpligtigelse at vejlede om ikke kun rettigheder, men også forpligtigelser i det danske samfund. Samtidigt er der fokus fra det offentlige systems side på økonomiske incitament og på at komme ud på arbejdsmarkedet så hurtigt så muligt. Alligevel føler kvinderne ikke at de kender til deres rettigheder og forpligtigelser. De føler sig heller ikke anerkendt af det offentlige system.

Når vi hævder at det social arbejdes opgave er at bidrage til menneskelig opblomstring, betyder det ikke at når kvinderne kommer på arbejdsmarkedet vil det automatisk føre til ”det gode liv”. Der findes ’svage’ borgere i samfundet. som hverken kan sproget eller kender til det nye samfund de er flygtet til. For dem handler ”det gode liv” om at de bare kan komme på arbejde, og have fred til at opdrage deres børn samt lære det danske sprog.

Det er på den anden side også væsentligt at overveje, hvorfor socialrådgivere fralægger sig noget af ansvaret. Det kan være at velfærdsstaten er imod den opblomstrende konkurrencestat, hvor hovedformålet er at komme ud på arbejdsmarkedet og blive selvforsørgende. Det kan også være de institutionelle og økonomiske rammer som forhindrer socialrådgiveren i at udføre sit sociale arbejde på en tilfredsstillende måde, fx når en socialrådgiver er nødt til at sende en borger ud i aktivering, selvom borgeren måske overhovedet ikke føler sig klar til det pga. fysiske eller mentale gener.

Som tidligere nævnt er den nuværende velfærdsstat på vej til en neo-liberalistisk stat, hvor hovedformålet er at man skal arbejde og være selvforsørgende. Med udgangspunkt i analysens fund kan vi argumentere for at det sociale arbejde bør promovere ikke-vestlige kvinders deltagelse i det danske samfund. Dette kan ske ved at minimere de barrierer der står i vejen for denne målgruppe, så de på den måde kommer tættere på arbejdsmarkedet og dermed nemmere opnår en vellykket integration.

Socialarbejderen skal være opmærksom på at kvinderne har kulturelle praksisser, religion og manglende uddannelse og sprog.

Vi har i vores speciale undersøgt hvordan kvinder med anden etnisk baggrund som er flygtet fra Mellemøsten, oplever anerkendelse, eller mangel på samme, af det offentlige system. Oplevelsen af anerkendelse er individuel men der er fællestræk ved kvindernes oplevelser. Hvis mennesket fratages rettigheder såsom integrationsydelse, boligsikring og børnepenge, mv. mister mennesket sin status i samfundet som en værdig og berettiget samfundsborger. Samtidig nedbrydes selvagtelsen hvis mennesket oplever krænkelse.

Hensigten med nærværende speciale var at se nærmere på socialt arbejdes kompleksitet, som efter vores mening er et felt der kræver opfølgende diskussion i praksis. I specialet har vi således undersøgt hvordan kvinderne oplever at deres kulturelle baggrund er en barriere for deres integration. Desuden har vi kigget nærmere på hvordan kvinderne oplever anerkendelse gennem de frivillige.

Mange af vores informanter oplever ikke at have fået den hjælp de har ret til. De føler at deres grundlæggende værdi som medmenneske ikke anerkendes. I den retslige sfære kan en manglende anerkendelse af borgeren som en etisk og juridisk person føre til vrede og frustration hos borgeren. Desuden føler kvinderne, at de hverken bliver set eller hørt af systemet. De bliver usynliggjort, som kan resultere i, at de ikke bliver moralsk anerkendt. Nogle kvinder får mindre tillid til institutioner, fordi de bliver beskyldt for ting i kraft af deres religion og kultur. Samtidig frygter de at kommunen vil tage deres børn fra dem, hvis de ikke gør hvad socialarbejder siger.

Ydermere påpeger nogle af vores informanter at der findes et magtforhold mellem dem og systemet. De oplever ikke at blive inkluderet i samfundet grundet deres kulturelle praksisser, herunder deres påklædning og religion. På uddannelsesområdet er der også udfordringer som kvinderne kæmper med. Det kan være alt fra diskrimination, og ekskludering af samfundet, igen grundet deres påklædning, kulturelle baggrund og manglende sprogkundskaber.

Igennem vores speciale og vores interviews med kvinder med anden etnisk baggrund opstod der generelt et billede af at kvinderne føler sig stigmatiseret af samfundet. Ikke alene på baggrund af at de er kvinder som lever på offentlig forsørgelse, men også i kraft af at de kommer fra en anden kultur og religion som gør det sværere for dem.

Her kan konkluderes at kvinderne bliver kategoriseret til at være udenfor normen på arbejdsplads og uddannelse i kraft af deres kultur og religion. Samtidig har mange af kvinderne meget svært ved at give afkald på deres kulturelle baggrund og deri deres religion og påklædning.

Yderligere er det store fokus på flygtninge og indvandrere i medie billedet en forhindring for integrationsprocessen, ifølge kvinderne selv.

Vi kan desuden konkludere at kvinderne har en stærk tilknytning til deres hjemland. Derfor tager de deres kulturelle bagage med sig uanset hvor de færdes og uanset i hvor lang tid de har boet i Danmark.

Vi kan på den anden side konkludere at hvis man i nogen grad tager dansk kultur mere til sig og begynder at integrere sig i det danske samfund vil det være langt nemmere at finde fodfæste på det danske arbejdsmarked.

I forhold til religion kan vi konkludere at flere af vores informanter er blevet mere religiøse efter de kom til Danmark. Et af de store problemer kan være at udviklingen af den mellemøstlige kultur fortsætter i hjemlandet, mens udviklingen går i stå når de kommer til Danmark, fordi de bibeholder de gamle normer og værdier.

Med andre ord fortsætter den kulturelle udvikling i deres hjemland, mens de selv er gået i stå, og faktisk blive endnu mere konservative og religiøse. Et eksempel er Asma, som ikke bar tørklæde før hun kom til Danmark.

En anden faktor kan være den ekskludering fra samfundet der forekommer når de bærer det islamiske tørklæde. På den anden side har kvinder som ikke bærer det islamiske tørklæde, mindre tendens til at blive ekskluderet. De er bedre integreret i det danske samfund, og samfundet giver dem flere chancer for at komme ud på f.eks. arbejdspladser.

Størstedelen af kvinderne som kommer fra en anden kultur, kommer med en essentialistisk kultur, men deres kultur forandres også løbende, rekonstrueres og tilskrives nye betydninger.

Nogle kvinder formår ud fra en relationel kulturforståelse at skabe og ændre normer og værdier løbende gennem livet og i takt med at de indgår i nye relationer, som fx Khadija der går til ridning og hører dansk musik.

Vi konkluderer således at det sociale arbejdssyn som fra en essentialistisk kulturopfattelse kan hæmme muligheden for et frugtbart socialt arbejdes praksis, kan hindre en konstruktiv analyse af borgerens situation. Vi kunne se nogle spor der gik i retning af at de kvinder som havde kulturel kapital fra hjemlandet, var velfungerende kvinder. De var enten i uddannelse eller i arbejde, mens kvinderne som ikke besad den kulturelle kapital ikke var aktivt deltagende hverken mht. uddannelse eller på arbejdsmarkedet.

Caféen er med til at styrke kvindernes netværk og skabe relationer mellem kvinderne. Kvinderne er glade for caféen og flertallet oplever at den støtte og hjælp som de har brug for. Ifølge Honneth er fællesskabet vigtigt for at opnå anerkendelse. Kvinderne kan blive stigmatiseret i kraft af deres kulturelle praksisser, som skyldes, at kvinderne nedværdiges og tilskrives en lavere status på grund af deres tilhørsforhold. Stigmatiseringen forsvinder når kvinderne er i caféen, da de møder andre kvinder som sig selv med samme udfordringer og barrierer, samtidigt med at caféen er med til at styrke kvindernes sprog, da der regelmæssigt er oplæg om dansk kultur, samfund, sundhed osv.

Ifølge Honneth kan deltagelse i fællesskabet blive erstattet af familiære relationer, og da vi ved at de fleste flygtninge er flygtet på grund af krig og deres familier bor i hjemlandet, kan et fællesskab erstatte behovet for nære familiære relationer.

Bliver kvinder med anden etnisk baggrund anerkendt af systemet?

De kæmper i hvert fald stadig for at opnå anerkendelse og ifølge Honneth har de endnu ikke opnået ”det gode liv”.

Litteraturliste

Bøger:

- Honneth, A. (2006). *Kamp om anerkendelse*, 1. udgave. Hans Reitzels Forlag.
- Harder, M. og Nissen, M.A. (2015) – *Socialt arbejde i en forunderlig verden*, 1. udgave. Akademisk forlag.
- Johansen, Katrine Schepelern (2007) - *Der er to i et møde. Perspektiver på kulturmødet i psykiatrien*. I Tidsskriftet Antropologi nr. 56. Kulturmøde, København.
- Olwig, K.F. og Pærregaard, K. (2010) - *Integration. Antropologiske perspektiver*, 2. oplag. Museum Tusulanums Forlag.
- Søren K. og Krogstrup, H.K. (2015). *Deltagende observation*, 2. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag
- Hasse, C. (2002). *Kulturens Janushoved. I: Kultur i bevægelse – fra deltagerobservation til kulturanalyse*. Samfundslitteratur.
- Erlandsen, T., Jensen, N.R. Langager, S. og Petersen, K.E. (2013) *Socialpædagogik – en grundbog*. 1. udgave, Hans Reitzels Forlag
- Erlandsen, T., Jensen, N.R. Langager, S. og Petersen, K.E. (2015). *Udsatte børn og unge – en grundbog*. 1. udgave, Hans Reitzels Forlag
- Bourdieu, P. (2006). *En introduktion*. 1. udgave, Hans Reitzels Forlag.
- Khankan, S., m.fl. (2010). *Muslimernes islam*. 1. udgave, Pantheon.
- Pedersen, M.H., og Rytter, M. (2011). *Islam og muslimer i Danmark. Religion, identitet og sikkerhed efter 11. september 2001*. 2. udgave, Museum Tusulanums Forlag.
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2010). *Kvalitative metoder - En grundbog*. 3. udgave, Hans Reitzels Forlag.
- Kvale S. og Brinkmann S. (2009). *Interview - introduktion til et håndværk*, 2. udgave, Hans Reitzels Forlag
- Gulager, J. og Skytte, M. (2013 og 2017). *Socialt arbejde - Teorier og perspektiver*. 2. udgave, Akademisk Forlag.
- Høilund, P. og Juul, S. (2005) - *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. 2. udgave, Hans Reitzels Forlag.

Hastrup, K. (2010). *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*. Hans Reitzels Forlag.
Andersen, H. og Kaspersen, L. B. (2013). *Klassisk og moderne samfundsteori*. 4. udgave, 3. oplag, Hans Reitzels Forlag.

Internet:

<https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/lov-om-integration-af-udlaendinge-i-danmark-integrationslov-1998/>

<https://www.information.dk/indland/2011/02/indvandrerkvinder-toerklaede-hindring-faa-job>

<https://menneskeret.dk/nyheder/minoritetskvinder-toerklaede-fravalgt-paa-arbejdsmarkedet>

<https://flygtning.dk/nyheder-og-fakta/25-sp%C3%B8rgsm%C3%A5l-og-svar-om-flygtninge>

<https://www.mm.dk/tjekdet/artikel/ikke-vestlige-udlaendinge-men-hvem-er-de>

<https://www.dr.dk/nyheder/kultur/7-historiske-citater-fra-dumsmarte-bemaerkninger-til-vores-ansvar-hjaelpe>

<https://www.berlingske.dk/samfund/flygtningekvinder-vil-i-arbejde-vi-kan-bevise-hvem-vi-er-og-hvad-vi-kan>

<https://menneskeret.dk/nyheder/minoritetskvinder-toerklaede-fravalgt-paa-arbejdsmarkedet>

<https://www.information.dk/indland/2011/02/indvandrerkvinder-toerklaede-hindring-faa-job>

<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2017/1127#P23>

<http://aktindsigtshaandbogen.dk/sagsdisciplin/vejledningspligt-fv1-7.html>

<https://en.wikipedia.org/wiki/Jilb%C4%81b>